

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2020

Erik Grospič

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Interpretace rodinné politiky ve volebních programech
politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny
Parlamentu České republiky 2017

Bakalářská práce

Autor: Erik Grospič

Osobní číslo: F17BP0072

Studijní program: B6701 / Politologie

Studijní obor: 6701R008 / Politologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.

Hradec Králové 26. 06. 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Erik Grospič

Studium: F17BP0072

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: Interpretace rodinné politiky ve volebních programech politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017

Název bakalářské práce AJ: Interpretation of family policy in election programs of political parties in Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic 2017 elections

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá analýzou volebních programů vybraných politických stran z parlamentních voleb 2017 v České republice, kde se věnuje interpretaci rodinné politiky. Samotný úvod se tedy pro adekvátní pochopení problematiky bude zabývat současným stavem a procesem tvorby rodinné politiky v České republice. Za zkoumané subjekty pro analytickou část, bylo vybráno 10 politických stran a hnutí, které měly před volbami dostatek preferencí dle volebních průzkumů a na základě toho se od září do října účastnily 14 předvolebních tematicky zaměřených debat České televize, včetně závěrečné Superdebaty. Jedná se tedy o hnutí ANO, ODS, Piráti, ČSSD, SPD, KSČM, Zelení, TOP 09, STAN a KDU-ČSL. Tyto strany a hnutí, které měly mít dle výzkumů největší šanci dostat se do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jelikož se též těšily velké mediální pozornosti, přinesly ve svých volebních programech svou vizi rodinné politiky, kterou by následující volební období prosazovaly. Dále tyto strany zastupují politické ideologie skrze celou politickou osu od levice, přes střed, až po pravici. Přínos práce ospravedlňuje fakt, že je důležité pochopit to, jak jednotlivé politické strany pojímají rodinnou politiku, respektivě rodinu samotnou, jelikož na základě toho designují své programové cíle v této oblasti. Výzkum by tedy měl přinést kompletní přehled toho, jak současné strany s nejvyšší voličskou podporou chápou pojem rodinná politika.

Potůček, Martin. 2016. Veřejná politika. Praha: C.H. Beck Veselý, Arnošt a Nekola, Martin. 2008. Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe. Praha: Slon Colebatch, Hal, K. 2005. Úvod do POLICY. Barrister & Principal Možný, Ivo. 2006. Rodina a společnost. SLON Koncepce rodinné politiky 2017

Garantující pracoviště: Katedra politologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 2.5.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 06. 2020

Anotace

GROSPÍČ, ERIK. *Interpretace rodinné politiky ve volebních programech politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlament České republiky 2017*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, Bakalářská práce

Tato bakalářská práce analyzuje interpretaci rodinné politiky deseti vybraných politických subjektů ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017. Zvolenými aktéry jsou hnutí ANO, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS, Pirátská strana, SPD, STAN, TOP 09 a Zelení. Všechna data pro analytickou část jsou získávána z volebních programů těchto politických stran. Tento výzkum tedy přináší přehled toho, jak vybraní aktéři interpretují rodinnou politiku ve svých programech.

Klíčová slova: Politické strany, Rodina, Rodinná politika, Volební program

Annotation

GROSPÍČ, ERIK. *Interpretation of family policy in election programs of political parties in Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic 2017 elections*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2020, Bachelor Thesis

This bachelor thesis analyze interpretation of family policy of ten selected political subjects in Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech republic 2017 election. Selected participants are ANO, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS, Czech Pirate Party, SPD, STAN, TOP 09 and Green Party. All relevant data in analytical part are obtained from electoral programs of each political party. This paper shows how chosen political parties interpret family policy in their political programs.

Keywords: Political parties, Family, Family policy, Electoral program

OBSAH

ÚVOD	6
Teoretická a hodnotová východiska	7
1. Veřejná politika	8
1.1 Sociální politika	9
2. Rodina a Rodinná politika	10
2.1 Typologie rodinné politiky	11
3. Rodinná politika v České republice	13
3.1 Přímá podpora rodin	14
3.2 Nepřímá podpora rodin	17
3.3 Koncepce rodinné politiky	17
Proces tvorby rodinné politiky	18
Analytická část	19
Metodologie a data	19
ANO 2011	20
ČSSD	23
KDU-ČSL	25
KSČM	28
ODS	30
Piráti	32
SPD	34
STAN	38
TOP 09	40
Zelení	43
Interpretace rodinné politiky	47
ZÁVĚR	50
PRAMENY A LITERATURA	51
Literatura	51
Internetové zdroje	52

ÚVOD

V této práci se zabývám interpretací rodinné politiky celkem deseti politických subjektů, které byly vybrány na základě výsledků v předvolebních průzkumech těsně před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2017. Hlavním cílem práce je tedy zachytit požadavky vybraných tuzemských politických stran a hnutí, které jsou konstruovány směrem k rodinám, a dále tedy popsat konkrétní chápání rodinné politiky, potažmo rodin samotných zvolenými aktéry, jimiž jsou hnutí ANO, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS, Pirátská strana, SPD, STAN TOP 09 a Zelení. Výzkumná otázka tedy zní: „Jak vybrané politické subjekty chápou rodinnou politiku?“. Důvodů pro zvolení právě tohoto tématu bylo několik. Navzdory tomu, že je rodina obecně označována za důležitou fungující jednotku společnosti, tak na druhé straně i přesto, že například ze sociologického hlediska se setkáváme se širokou škálou vysvětlení tohoto pojmu, v české legislativě do dnešních dnů neshledáme žádnou jednotně ucelenou definici. Tato skutečnost nabízí jednotlivým politickým stranám velmi otevřený prostor z hlediska tvorby příslušné politiky. Dle dostupných informací se jedná též například o často velmi relevantní téma pro samotné voliče, kdy před volbami v červenci 2017 byla dle České televize s odkazem na průzkumy agentury Kantar rodinná a sociální politika spolu s důchodovou reformou občany považována za druhé nejdůležitější téma voleb, kdy za sebou nechala řadu dalších tematických oblastí, jako například migrace či školství (ČT24 2017). Interpretaci rodinné politiky je důležité pochopit vzhledem k tomu, že způsob, jakým je na tento problém nahlíženo, následně určuje, jak vybrané politické strany designují své programové cíle v této oblasti. Vzhledem k tomu, že vybraní aktéři, jejichž politiku budeme analyzovat, zastupují různé ideologie na celé pravolevé škále, můžeme tedy i vlivem této skutečnosti očekávat značně odlišné uchopení tohoto tématu. Zabývat se podrobněji rolí ideologií na interpretaci rodinné politiky však nepatří mezi cíle práce, avšak v jistých případech může být tento vliv zohledněn například při vysvětlení konkrétního přístupu strany. Za zdroj dat pro výzkum budou použity volební programy pro volby do Parlamentu z roku 2017. Tento výběr ospravedlňuje skutečnost, že se jedná o dokument, který

je ze strany veřejnosti považován za zavazující, protože jsou v něm předkládány sliby, kterými se strany snaží získat hlasy voličů, a sám o sobě by měl dále co nejvíce definovat profilaci daného politického subjektu, tedy nejpodrobněji představuje jeho cíle a s tím spojené kroky k jejich naplnění. Analýza volebních programů by tedy měla zachytit všechny programové body, které nějakým způsobem utváří rodinnou politiku vybraných stran, a vytvořit tak ucelený přehled na základě kterého bude později možné dojít k žádoucímu výsledku, kterým je stručné definování způsobu interpretace rodinné politiky u všech zvolených stran a hnutí. Struktura práce je rozčleněna na hlavní dvě části, kterými jsou tedy teoretická a analytická část, které budou dále pochopitelně tvořeny příslušnými kapitolami a podkapitolami. V teoretické části budou přiblíženy zásadní pojmy, jakými jsou v první řadě veřejná a sociální politika, s nimiž je rodinná politika neoddělitelně spjata. Pochopení principu fungování těchto procesů je důležité především ve spojení se samotným konstruováním jednotlivých požadavků politickými stranami, jelikož z podobných principů často vychází. Vzhledem k tomu, že se práce zabývá prostředím České republiky, tak se pochopitelně do jisté míry budeme též věnovat zdejší rodinné politice, zejména pak v souvislosti se současným nastavením přímé a nepřímé podpory rodin.

Teoretická a hodnotová východiska

V této části se soustředím na vymezení a definování oborů a pojmů, které mají vliv na ustanovení role rodiny v společenskovědním oboru politologie. Jelikož mnoho těchto pojmů přesahuje do jiným společenských věd, jako například ekonomie nebo sociologie, je tedy důležité vše definovat z politologického hlediska. Dále se zaměřím na přiblížení fungování rodinné politiky v České republice, kdy se budu zabývat současným nastavením, avšak pro pochopení jistých souvislostí okrajově zmíním i historický vývoj. Pro teoretickou část nepovažuji za adekvátní zabývat se rodinnou politikou ve světě, avšak v části praktické se o toto opírat mohu, jelikož mnoho českých stran může svůj program odvíjet od aktuálních různých světových trendů. S tím souvisí také pochopení tvorby politického procesu ovlivňujícího rodinu samotnou. Toto bude sloužit jako teoretický rámec práce.

1. Veřejná politika

Zpočátku je nejdříve nutné definovat pojem veřejná politika (public policy), jelikož právě samotná rodinná politika patří k jejím mnoha zájmovým oblastem. Zde se však můžeme setkat s více než jednou definicí. Profesor Arnošt Veselý například uvádí minimálně dvě interpretace. V prvním případě se jedná o reálně probíhající procesy tvorby politiky ve smyslu policy¹. Za druhé máme na mysli vědní obor, který se zabývá zkoumáním a analýzou těchto procesů (Veselý 2009: 19). „*Obecně veřejnou politikou chápeme jako disciplínu pracující a aplikující výkladové rámce ekonomie, politických věd, práva, teorie řízení, sociologie a dalších oborů k analýze a prognóze procesů formování a uplatňování veřejných zájmů² vážících se na řešení diferencovaných sociálních problémů. Přitom se věnuje především institucionálnímu zprostředkování těchto procesů veřejným, občanským a do jisté míry i soukromým sektorem v poloze, která je využitelná politickou praxí*“ (Potůček 2005: 21).

Vzhledem k sdružování poznatků a znalostí napříč různými vědními obory, označujeme veřejnou politiku jako multidisciplinární vědu. Spolu s přesahováním do různých oborů, pod sebou též sdružuje mnoho oblastí zájmu. Kromě rodinné politiky je to dále například politika zdravotní, hospodářská, populační, bytová, vzdělávací politika apod. V porovnání s jinými vědními disciplínami, patří veřejná politika k poměrně mladým oborům. Vznikat začala v průběhu 60. let minulého století ve Spojených státech (Potůček 2005: 9).

Z pohledu chápání veřejné politiky politickými vědami, od sebe rozeznáváme dva typy rozlišení. Prvním z nich je aktivní versus reaktivní politika. „*Aktivní typ se snaží předjímat možná ohrožení i rozvojové příležitosti uspokojování veřejných zájmů a v předstihu přijít s adekvátní reakcí na předpokládaný vývoj*“. Typ reaktivní naopak reaguje, až v situaci,

¹ Policy představuje konkrétní politická rozhodnutí (zákony, nařízení atd.), která se týkají přímo občanů, nebo je také potenciálně míjejí, popřípadě mají pouze symbolickou funkci (Veselý 2009: 18).

² Pojem veřejný zájem lze definovat jako koncept, který přesahuje zájem jednotlivce a má tedy sloužit ve prospěchu většiny společnosti. Definice však není plošně přijímána a uplatňována, a proto se do jisté míry jedná o kontroverzní pojem (Potůček 2005: 13).

kdy dochází k reálnému ohrožení veřejného zájmu (Potůček 2005: 14). Druhé rozlišení je politika liberální versus paternalistická. Zatímco liberální veřejná politika *„zasahuje až tam, kde individuální zájem ohrožuje uznávaný veřejný zájem, tak na druhé straně paternalistická veřejná politika prosazuje uznávaný veřejný zájem často bez ohledu na možnou újmu individuálních zájmů nebo na diferencující se povahu lidských potřeb apod“* (Potůček 2005: 14-15).

1.1 Sociální politika

Za zvláštní součást veřejné politiky můžeme považovat politiku sociální, což je pojem, který se na našem území začínal používat na přelomu 19. a 20. století (Tomeš 2010: 27). Pro pochopení rodinné politiky je nutné si dále přiblížit i toto odvětví tzv. public policy, jelikož tyto pojmy jsou spolu spjaty a rodinná politika státu bývá označována jako součást sociální politiky, avšak proti tomuto tvrzení se najde řada odpůrců. V případě vymezení sociální politiky se potýkáme též s problémem neucelené definice pojmu, ba dokonce někteří autoři tvrdí, že není vymezitelná (Krebs 2010: 19). Například autorka Jana Žižková ve svém díle cituje Alana Walkera, který prohlásil, že konkrétní počet definic pojmu sociální politika se odvíjí od toho, kolik autorů o tom již psalo (Žižková 1995: 12). Vojtěch Krebs uvádí, *„že sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života“* (Krebs 2010: 17). Bohumila Čabanová a Gabriela Munková sociální politiku popisují *„jako snahu o ovlivnění sociální reality“*, a dále uvádí, *„že je vázána na ekonomické i mimoekonomické cíle, slouží veřejnému zájmu a prospěchu občanů, je spojena s redistributivními mechanismy, je problémově orientovaná, váže se na životní podmínky lidí“* (Čabanová, Munková 2005: 246). Podle toho, jakou oblast, či období daná sociální politika zahrnuje lze vymezit její široké a úzké pojetí. Jak již názvy napovídají, tak nejširší pohled se zaměřuje na dlouhodobé koncepce, zatímco za nejužší pojetí můžeme považovat řešení určitého nepříznivého stavu (Čabanová, Munková 2005: 246).

Sociální politice přisuzujeme řadu funkcí a principů, kterými se musí řídit a plnit je pro uskutečnění svých cílů. Na základě toho rozlišujeme pět

nejznámějších funkcí, a to tedy funkci ochrannou, preventivní, rozdělovací a přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní (Čabanová, Munková 2005: 247-248). Dále se, jak již bylo zmíněno, sociální politika orientuje na čtyři základní principy, které se všechny ve společnosti využívají, avšak dominance konkrétního principu závisí na ideologickém a hodnotovém zařazení daného státu (Čabanová, Munková 2005: 250). Prvním z nich je princip sociální spravedlnosti neboli rovnosti, což znamená, jak „*společnost rozděluje prostředky a předpoklady k vytvoření pocitu bezpečí a suverenity vlastních členů*“ (Čabanová, Munková 2005: 249). Tímto problémem se zabýval již ve dvacátých letech minulého století bývalý český politik Josef Macek ve svém díle *Základy sociální politiky* (1925), kdy například rozlišil tři zásady sociální spravedlnosti, a to „*každému stejně*“, „*každému podle jeho potřeb*“ a „*každému podle jeho zásluh*“. Druhým principem je princip sociální solidarity. Tento princip napomáhá vytváření „*optimálních podmínek jednotlivců i skupin ve společnosti*“. Jedná se o jisté omezení zájmů jedné skupiny lidí vůči jiné. V praxi mluvíme například o systému starobních důchodů, na jejichž vyplácení má vliv pracující část obyvatel. Dle rozsahu můžeme rozlišit solidaritu mezinárodní, celostátní, místní, nebo regionální (Čabanová, Munková 2005: 249). Princip, který mluví o vlastní odpovědnosti, tedy, že jednotlivec má pro řešení svých nepříznivých životních situací udělat maximum sám a stát by v tom měl hrát roli poslední možnosti, se nazývá princip subsidiarity. Posledním z principů je participace, kde občan přestává být pouhým „klientem“ státu a sám se začíná podílet na řešení sociálních problémů a vytváření ideálních životních podmínek (Čabanová, Munková 2005: 250).

2. Rodina a Rodinná politika

Ještě předtím, než se budu zabývat rodinnou politikou, je důležité si přiblížit samotný pojem rodina. Význam a podoba rodiny a rodinného chování prošly v průběhu dějin mnohými změnami, které často odrážely jeho podobu vlivem ideologického vymezení daného politického systému. Kromě toho měla a dodnes má podoba a vnímání role rodiny ve společnosti spojitost zejména s mírou ekonomického růstu. Dále můžeme říci, že podoba a chápání role rodiny v dané společnosti je výsledkem konkrétní rodinné politiky.

Obecně však můžeme o rodině z politologického hlediska mluvit jako o jedné ze „základních a nejstarších sociálních jednotek společnosti, které se v moderní době dostává zvláštní přístup ze strany státu“ (Poláková 2005: 344).

Nyní se zaměříme na vymezení jedné z mnoha odvětví veřejné politiky, potažmo sociální politiky, tedy na pojem rodinná politika. „V moderních státech je neoddělitelnou součástí politiky státu, kdy je jejím hlavním cílem podnikat kroky „ve prospěch“ rodiny, což znamená především umírnění zvyšujících se výloh rodin při opatrování mladé generace, a to zejména realizací principu sociální solidarity, principu sociální spravedlnosti a sociální garance“. (Poláková 2005: 348). Tyto cíle jsou dále naplňovány zejména prostřednictvím přímých finančních transakcí, ale také poskytováním veřejných služeb, peněžité pomoci, různých úlev a dalších zvýhodnění. K dalším záměrům rodinné politiky můžeme přiřadit také „snahu o posílení společenského významu rodin a manželství, zlepšení podmínek pro ideální rozvoj dětí, a ochrana všestranného a svobodného rozvoje individua v rodině“. Dále se také může zabývat slučitelností rodinného života se zaměstnáním, a to zejména podporou rodičovského světa či flexibility pracovního času, a tím tak „napomáhat efektivnějšímu synchronizování rodičovského poslání a pracovních aktivit občanů“. Cíle rodinné politiky se tedy v určitých státech nemusí vždy soustředit na rodinu jako celek, ale též na „jednotlivé skupiny rodiny, které mají určité potřeby, nebo trpí zvláštním zatížením“ (Poláková 2005: 348).

2.1 Typologie rodinné politiky

V současné době existují tři typy systémů rodinných politik, které rozlišujeme podle příbuznosti cílů a nástrojů. Rozdělujeme je tedy na systém liberální, sociálně tržní a univerzalistický. Jedná se však pouze o modelové situace, kdy je potřeba zohlednit skutečnost, že zvolení určité alternativy rodinné politiky často zahrnuje prvky více systémů. Prvním z nich, tedy systém liberální předpokládá, že se občané chovají zodpovědně, a státní podpora je tak poskytována pouze rodinám, které jsou nejvíce ohrožené, tedy nemají optimální příjmy. Úloha státu je zde doplňována aktivitami nestátních

subjektů. Na druhé straně „sociálně tržní systém uplatňuje předpoklad, že sociální potřeby rodin by měly být primárně naplňovány na základě pracovních výkonů a zásluh, a státní podpora je pak následně poskytována i na základě testování příjmů rodin a na společensky uznané minimální úrovni jednotlivých potřeb rodin, která vždy nemusí být totožná s hranicí sociálního životního minima, ale může jej diferencovaně překračovat“ (Poláková 2005: 349). Kromě znatelné role státu, zde narůstá i podíl nestátních subjektů. Poslední ze tří systémů, tedy systém univerzalistický, většinou poskytuje podporu téměř všem rodinám, v čemž nehraje velkou roli fakt, do jaké míry je tato pomoc skutečně potřebná. Dále zde můžeme pozorovat výraznější prvky redistribuce s dominantní rolí státu, a na rozdíl od předchozích dvou systémů se vyznačuje mírnou až absolutní redukcí role nestátních subjektů v podpoře rodiny (Poláková 2005: 349). Dalším z dělení rodinné politiky označuje podobu politiky v praxi, které můžeme rozdělit na přímé a nepřímé. Tomuto rozdělení se budeme věnovat podrobněji v následující části, ve které si přiblížíme, jak taková opatření fungují a vypadají v praxi v kontextu České republiky.

Nyní si krátce shrneme předcházející část práce. Na základě pojmů, které jsem si vymezil, je dále důležité si přiblížit, jaký mají uvedené informace vliv na mojí práci, zejména tedy na analytickou část. Pokusím se tedy vysvětlit, proč bylo důležité zabývat se zrovna těmito pojmy. Kromě toho zde bylo u mnoha pojmů zmíněno více definic a je tedy na místě, abych ustanovil, jakým způsobem budou tyto pojmy chápány z pohledu autora. V předešlých odstavcích jsme si tedy vymezili vědecký obor veřejná politika, kterou jsem považoval za relevantní z důvodu pochopení souvislostí ve spojení s dalšími termíny, a jelikož pod sebou pojímá sociální politiku, potažmo právě „hlavní“ téma práce, tedy politiku rodinnou. Public policy, neboli veřejnou politiku tedy chápeme jako záměrné kroky různých aktérů, které mají nějakým způsobem působit na životní podmínky v dané společnosti. Tato definice zůstává stejná i při zohlednění určitého podoboru public policy, jako například právě rodinná politika, pouze s redukcí na určitou oblast. Cíle a způsob naplňování konkrétních politik u jednotlivých aktérů závisí zejména na tom, jak danou oblast a jejich problematiku chápou.

Právě tato skutečnost vytváří prostor pro analýzu přístupu vybraných politických subjektů ke konstruování svých záměrů, které mají ovlivňovat životní podmínky v rodinách, či podobu rodinné politiky jako takové. Popsané teoretické pojmy nám nadále pomohou pochopit, na jakých principech daná politika vzniká a funguje v praxi. Důležité bylo zmínit i například fakt, že rodinná politika lze ovlivňovat nejen pouze kroky přímo konstruovanými pro tuto oblast, ale i nepřímou cestou, kterou nelze charakterizovat jako úmyslná opatření pro rozvoj rodiny, nýbrž může přinášet rodině prospěch v podobě vedlejšího efektu. Tímto propojením se však nadále budeme podrobně zabývat až v analytické části práce.

3. Rodinná politika v České republice

Za posledních sto let prošla podoba a cíle rodinné politiky v České republice, potažmo socialistickém Československu včetně ČSFR, dlouhým vývojem a proměnou. V současnosti považujeme Českou republiku za plně institucionalizovaný sociální stát³. Nyní se pro pochopení současné podoby systému rodinné politiky okrajově zaměříme na historický vývoj. „*Socialismus, který se zde budoval od počátku padesátých let dvacátého století měl v té době z počátku například jednu z hlavních priorit rodinné politiky cílit na plné společenské zrovnoprávnění žen*“ (Poláková 2005: 350). Uskutečnění představ socialistické doby však bylo značně omezováno možnostmi tehdejšího centrálně plánovaného systému řízení (Poláková 2005: 351). Obecně však lze bezesporu říci, že komunistický režim v Československu, který zde vládl přes 40 let, měl velký vliv na uspořádání současné podoby české rodinné politiky, i přesto, že moderní demokratický systém a společnost majoritně odsuzují kroky, a především ideologii minulého režimu. Toto se týká i nynější podoby jiných oblastí sociálního systému, včetně například sociálního a zdravotního pojištění. Rodinnou politiku, potažmo celou sociální politiku v České republice má pod svou kompetencí Ministerstvo práce a sociálních věcí, které mimo jiné zaštiťuje další oblasti, jako například sociální pojištění, zaměstnanost atd. Různé

³ Neboli jinak známý jako welfare state, je opět často těžce definovatelný termín, ale obecně hovoříme o státu, který zasahuje do života svých obyvatel za účelem zlepšení jejich životních podmínek.

požadavky mohou však pochopitelně být realizovány prostřednictvím dalších institucí.

Vzhledem k tomu, že Česká republika je již druhé desetiletí členem Evropské unie, která realizuje různé druhy politiky, které následně mají v určitých oblastech poměrně značný dopad na českou legislativu, nastává zde otázka, jakým způsobem to může mít vliv na tuzemskou rodinnou politiku. V této pomyslné podkapitole si krátce uvedeme kompetence Evropské unie v oblasti sociální politiky a na základě toho vymezíme její vliv na rodinnou politiku České republiky. Sociální politika EU je tedy součástí prvního z celkem tří pilířů definujících celkově politiku působnosti unie. Vliv na podobu sociální politiky (případně rodinné politiky) jednotlivých členských států, včetně České republiky, je však na rozdíl od některých ostatních politik EU velmi omezený, kvůli limitovaným pravomocem. Mezi současně uplatňující okruhy sociální politiky řadíme pomoc mladým a nezaměstnaným, zlepšení pracovních podmínek, rovnost žen a mužů, trh práce podporující začleňování, zlepšení veřejného zdraví a sociální práva pro Evropany pracující v zahraničí. Realizace této politiky spočívá zejména ve vydávání příslušných právních předpisů, opatření, či poskytování finančních prostředků pro lepší koordinaci politik členských států (Europarl 2019). Zajisté můžeme však zohlednit možný pozitivní dopad této politiky, především s ohledem na fakt, že jedním z hlavních cílů sociální politiky EU, je například zmírňování chudoby, což při efektivním naplňování této politiky může ve výsledku způsobit růst životní úrovně dané populace, čímž mohou být samozřejmě pozitivně ovlivněny i samotné rodiny, avšak jedná se o nepřímý efekt.

3.1 Přímá podpora rodin

Nyní se zaměříme na první z typů podpory rodin, které jsme letmo zmínili v předchozí části. Přímou podporou rodin chápeme jako finanční transfery státu, které realizuje prostřednictvím zákonných opatření, a které mají být směřovány rodinám nezprostředkovaně. Dále je také zákonem upravována jejich výše a podmínky pro nabytí nároku na ně. V praxi tyto služby nazýváme rodinné dávky. V současné době můžeme rozlišit několik

druhů těchto dávek, které definuje samo Ministerstvo práce a sociálních věcí, a které si v následující části přiblížíme.

První z rodinných dávek je přídavek na dítě. Tato služba státu je cílena na nezaopatřené dítě žijící v rodině s nižšími příjmy. Nárok na přídavek má tedy rodina, která má čistý příjem nižší, než je 2,7násobek životního minima rodiny, a vzniká dnem podání, kdy je možné ho uplatnit nanejvýš tři měsíce zpětně. Podle věku dítěte rozdělujeme přídavek do tří výměr. Dále do dvou výměr na základní a zvýšenou, dle výše příjmů rodin, které musí být doložené. Jestliže má jakákoliv z posuzovaných osob jeden z druhů příjmů, mezi které patří například, z dávek nemocenského, či důchodového pojištění, z podpory v nezaměstnanosti atd., nezaopatřené dítě má nárok na zvýšený výměr příspěvku. Částky uvedené v následující tabulce jsou uváděny za jeden kalendářní měsíc (MPSV).

Věk dítěte	Základní výměra přídavku	Zvýšená výměra přídavku
0-6 let	500	800
6-15 let	610	910
1-26 let	700	1000

Zdroj: MPSV

Další z přímých transferů považovaný za rodinné dávky je příspěvek na bydlení. Udělování příspěvku podléhá testování rodinných příjmů a výloh na bydlení. Nárok vzniká v případě nájemce, či vlastníka bytu, jehož výdaje na bydlení převyšují 30 % (v hlavním městě Praha 35 %) čistého příjmu rodiny a současně těchto 30/35 % čistého rodinného příjmu nepřevyšuje normativní náklady na bydlení. Následná měsíční částka příspěvku odpovídá rozdílu mezi již zmíněnými normativními náklady na bydlení a čistým příjmem rodin, který se násobí koeficientem 0,30 (na území Prahy 0,35). Za rodinu jsou zde považovány všechny osoby, které mají v bytě nahlášeny trvalý pobyt. Stejně jako v předchozím případě přídavku na dítě, vzniká nárok na příspěvek ode dne podání žádosti a uplatnit je ho možné maximálně tři měsíce zpětně (MPSV).

Zvláštním případem je pak rodičovský příspěvek, který je určen lidem, kteří mají celodenně ve své péči dítě, které nedosáhlo věku čtyř let. Celková maximální částka v současnosti je 300 tisíc korun (v porovnání s předvolebním obdobím v roce 2017 tato částka činila 220 tisíc). V jistém případě, který se týká většího počtu stejně starých nejmladších dětí současně narozených v rodině, má rodič nárok vyčerpat částku až 450 tisíc korun. Na rozdíl od předchozích dvou případů zde není sledována výše příjmu rodiče. Rodič si dále může upravit výši rodičovského příspěvku za jeden měsíc. V této volbě hraje důležitou roli denní vyměřovací základ pro určení finanční pomoci v mateřství nebo nemocenské ve spojitosti s porodem či převzetím dítěte, pokud je možné přinejmenším jednomu rodiči ustanovit. Svou volbu čerpané částky může rodič upravit jednou za období tří měsíců (MPSV).

Mezi jednorázový transfer řadíme porodné. Nárok na porodné můžeme rozdělit do tří situací. Ve všech případech je podmínkou nízký příjem žadatele a týká se pouze prvních dvou dětí v rodině. V prvním případě je to žena s již zmíněným nízkým příjmem, které se narodilo první nebo druhé dítě. Dále stejný případ, avšak jedná se o situaci otce, jehož žena zemřela a zároveň ani jednomu z nich porodné do té doby nebylo vyplaceno. Ve třetí možnosti se jedná o osobu, která převzala do náhradní rodinné péče dítě do věku jednoho roku, a zároveň se jedná stejně jako v prvních dvou případech o první nebo druhé dítě v rodině. Určení hranice nízkého příjmu je v tomto případě stejná jako u přídatku na dítě, tedy nižší příjem, než je 2,7násobek životního minima rodin, avšak v tomto případě se to navíc vztahuje konkrétně na období čtvrtletí před narozením nebo převzetím dítěte. U prvního potomka je pevná částka porodného 13 tisíc a u druhého narozeného dítěte činí 10 tisíc korun (MPSV).

Poslední z kategorie rodinné dávky, které Ministerstvo práce a sociálních věcí definuje, je tzv. pohřebné. Při vyplácení této dávky se nijak nepřihlíží k rodinným příjmům. Částka je směřována osobám, které opatřili pohřeb svému nezaopatřenému dítěti či jednomu z jeho rodičů. Celkový obnos transferu činí 5 tisíc korun (MPSV).

Ministerstvo dále nabízí řadu možností finanční pomoci, které stojí za zmínění, jelikož též mohou příznivě ovlivňovat tuzemské rodiny. Tyto příspěvky a dávky však nespádají přímo do kategorie rodinných dávek. Mezi zmíněnou skupinu patří například pomoc ve finanční nouzi, osobám se zdravotním postižením, nebo různé peněžní transfery spadající do kategorie náhradní rodinné péče.

Za významnou samostatnou kategorií můžeme považovat dávky nemocenského pojištění, z něhož mají tři (dále sem patří ošetřovné, dlouhodobé ošetřovné, a nemocenská) značnou spojitost s pozitivním vlivem na životní podmínky v rodinách. Mezi těmito dávkami je na prvním místě peněžní pomoc v mateřství. Dále tzv. otcovská, což je dávka, která je koncipována tak, aby ekonomicky zajistila občany v době, kdy kvůli mateřství, či nemoci přišli na krátkou dobu o svůj výdělek. Posledním z těchto třech výše zmíněných příspěvků je vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství (ČSSZ).

3.2 Nepřímá podpora rodin

Další z možností podpory rodin ze strany státu, je prostřednictvím zprostředkované finanční pomoci, kterou v praxi nazýváme slevy na daních. Nejznámější z nich je například sleva na dani za nezaopatřené dítě. Celková sleva je odlišná podle počtu dětí. Za první dítě částka činí 15 204 korun (narostla naposledy mezi lety 2017 a 2018), za druhé dítě 19 404 korun a za tři a více dětí je to 24 204 korun. Dále sem řadíme slevu na nepracujícího manžela či manželku, která ročně představuje 24 840 korun, přitom je důležité se ujistit, že osoba, na níž se sleva uplatňuje nemá příjem vyšší než 68 tisíc korun ročně. Následující ze slev je tzv. školkové, které mohou uplatnit rodiče, kteří umístili své dítě do předškolního zařízení. Tato sleva činí v současné době až 13 tisíc korun (Aktuálně.cz 2020).

3.3 Koncepce rodinné politiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí vydává řadu let ve spolupráci s Odbornou komisí pro rodinnou politiku, dokument nazvaný koncepce rodinné politiky, ve kterém stanoví své dlouhodobé cíle v rodinné politice.

Dále zde hodnotí v několika rozdělených částech dosavadní stav rodinné politiky, největší problémy zatěžující současnou rodinu, porovnání situace v České republice na mezinárodní úrovni, nebo konkrétní opatření a kroky pro zlepšení situace. Poslední koncepce rodinné politiky vyšla v roce 2017 (později byla aktualizovaná v roce 2019). Předchozí koncepce rodinné politiky byly v minulých letech schváleny například v roce 2005, 2008, nebo 2014.

Proces tvorby rodinné politiky

Způsob, kterým je nahlíženo na určitý společenský problém, vždy určuje, jak se budou konstruovat kroky na jeho řešení. Mluvíme tedy o formulaci, tedy rámování daného problému, což je téma, které má dlouhou historii v politických vědách (Hulst, Yanow 2009: 2). „*Koncept jakékoliv politiky vysvětluje, co konkrétní politické strany a hnutí konají a činí to vhodným předmětem jejich činnosti*“ (Colebatch 2005: 26). V procesu tvorby jakékoliv, nejen rodinné politiky, je nejdříve důležité přijít s definicí určitého problému. To, co je v politice uznáno za vhodnou definici konkrétního problému, je následně považováno za samotný produkt politického procesu (Derry 2000: 40). Z čistě praktického hlediska nemůže existovat jedna ucelená představa, co je a není rodinná politika, vzhledem k tomu, že tato vize vždy závisí na tom, jakým způsobem to chápe konkrétní aktér. Méně zpochybnitelná je například přímá a nepřímá podpora rodin, kterou v České republice zajišťuje jedna konkrétní instituce, tedy již zmíněné Ministerstvo práce a sociálních věcí. Jedná se však pouze o jednu z mnoha částí rodinné politiky. Určité strany by k realizaci svých cílů používaly nepochybně i jiné instituce. Pokud je například jedním z požadavků strany zlepšit systém předškolní péče o děti s cílem synchronizovat pracovní a rodinný život, budou tuto politiku tvořit především prostřednictvím Ministerstva školství. V dalším případě, zejména spíše u pravicových stran se může jednat o finanční podporu menších až středních podniků, kam samozřejmě spadají i rodinné firmy. Podpora rodinných podniků samostatně za rodinnou politiku považováno být nemusela, avšak při propojení ostatních cílů strany, může tato idea vlivem specifického konstruování jednotlivých kroků, upozadit či rozměrově převýšit ostatní požadavky směřující k rodinám. Tento případ tedy pracuje

s faktem, že určitý politický subjekt plánuje například zlepšit existenční situaci rodin prostřednictvím podpory malého a středního podnikání. V této situaci je relevantním aktérem k naplňování cílů například Ministerstvo financí či Ministerstvo průmyslu a obchodu. Podobný způsob budeme nepochybně uplatňovat i při naší analýze volebních programů. Tento systém postupu považuji za důležitý pro žádoucí pochopení politiky jednotlivých stran či hnutí.

Analytická část

Vzhledem k tomu, že jsme si v teoretické části vymezili všechny důležité pojmy týkající se rodinné politiky, můžeme se tedy nyní přesunout k analytické části práce. Zde si tedy klademe za cíl analyzovat volební programy deseti politických stran, které měly před parlamentními volbami v roce 2017 dostatek preferencí dle průzkumů veřejného mínění, a následně se na základě toho od září do října 2017 účastnily 14 předvolebních tematicky zaměřených debat České televize, včetně závěrečné Superdebaty. Zmíněné politické subjekty jsou tedy hnutí ANO 2011, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS, Pirátská strana, SPD, STAN, TOP 09 a Zelení.

Metodologie a data

V politických programech na období 2017-2021 vybraných politických subjektů, se budeme snažit pochopit, jak tedy konstruují svou vizi rodinné politiky. Samozřejmě zde existuje potenciální možnost, že některé strany nebudou věnovat dostatečný prostor rodinné politice ve svých programech, tudíž bude obtížné dojít k žádoucímu výsledku. Mnohé strany též mohou své formulace zařadit neuceleně do různých na sebe nenavazujících částí programu. Vzhledem k tomuto prolínání témat je tedy pochopitelně nutné analyzovat programy jako celek. U každé politické strany si tedy vyjmenujeme všechny požadavky zahrnující rodinu, z čehož by následně ve výsledku mělo být možné pochopit, jakým způsobem jednotliví aktéři tento problém chápou. Některé části programu mohou samozřejmě v určitém kontextu rodinu zmiňovat, avšak nemusí se jednat přímo o součást rodinné politiky, je tedy nutné případně vysvětlit, proč určitou formulaci za

rodinnou politiku považujeme. Teoretická část nám pomohla pochopit, jak taková rodinná politika může vypadat a na jakých principech je založena. Na základě toho poté můžeme vytvořit u každého z celkových deseti případů závěr, kde bude možné stanovit, jak současné strany s nejvyšší voličskou podporou chápou pojem rodinná politika, potažmo rodina, jako taková. Pro analýzu použijeme hlavní, tedy nejobsáhlejší programový dokument jednotlivých politických stran a hnutí. Případně se budeme věnovat příslušným odkazujícím, či doplňujícím materiálům, které budou nějakým zásadním neoddělitelným způsobem rozšiřovat konkrétní tematické oblasti programů, avšak předpokládám, že většina programů má ucelenou strukturu, tudíž se tyto případy nebudou ve větším množství vyskytovat. Volební programy pro tuto analýzu považuji za transparentní a důvěryhodný zdroj dat, protože právě tento typ dokumenty je z hlediska naplňování stanovených cílů pro politické strany nejvíce zavazující ve vztahu k voličům. Dále je také důležité zmínit, že celkový rozsah vymezený jednotlivým politickým subjektům, se bude odvíjet od prostoru, který ve volebních programech budou pokrývat požadavky ovlivňující rodinu, tudíž lze předpokládat, že kvůli tomuto individuálnímu přístupu, bude v jistých ohledech nevyvážený.

ANO 2011

Hnutí Ano 2011 se na podzim roku 2017 účastnilo teprve druhých parlamentních voleb od svého založení v roce 2012, a již zde se těšilo pozice hlavního favorita celých voleb, ve kterých nakonec obsadilo první pozici s téměř 30 procenty platných hlasů. Program hnutí nesl název „*Ted' nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete*“⁴. Úvodní slovo programu na sebe vzal předseda strany Andrej Babiš, ve kterém rozvedl několik klíčových bodů, a kde mimo jiné metaforicky označil případné budoucí zákonodárce, jako „*zaměstnance skvělé rodinné firmy, která se nazývá Česká republika*“ (Volební program ANO 2017: 4). Již v prvním analyzovaném programu však nenacházíme žádnou samostatnou kapitolu týkající se rodinné politiky. Pro

⁴ Názvy volebních programů budou uvedeny v úvodech vybraných politických stran a hnutí. Vzhledem k délce těchto názvů bude však použita systematická jednotná citace.

uchopení rodinné politiky hnutí ANO 2011 je tedy nutné hledat tyto programové body v jiných od sebe oddělených kapitolách.

První rodinu ovlivňující bod programu souvisí s již zmíněným pojmem v úvodu programu. Nachází se v sedmé kapitole „Podpora podnikání“, a týká se rodinných firem. Hnutí se zde kladně vyjadřuje k podpoře těchto podniků, které považuje za „základ ekonomiky všech rozvinutých zemí“. Do tohoto pojmu je zahrnuta rodinná živnost, rodinná farma a rodinná obchodní společnost. Rodinné firmy lze dle hnutí považovat za „příklad dobrého hospodáře a základ úspěšné ekonomiky“, především mají řadu specifík jako například „dlouhodobý výhled hospodaření, tvorbu hodnot v rámci lokálních komunit“, a proto by je měl stát usilovně podporovat. Za velký problém je zde považována vlna generačních výměn ve vedení rodinných firem, a na základě toho je jedním z programových cílů usnadnění převzetí těchto podniků (Volební program ANO 2017: 16-17).

Druhým poněkud patrnějším úsekem věnovaným rodinné politice najdeme na samém konci kapitoly „Práce a sociální věci“. Podpora by měla být směřována takovým rodinám, ve kterých je běžné pracovat a o práci vynaložit úsilí. Tento stav hnutí považuje za důležitý především pro vytvoření optimálního prostředí, ve kterém mohou vyrůstat děti. Zmíněnou podporu bude hnutí realizovat pomocí uplatňování daňových slev a bonusů. Dále se ANO zaměřuje na zesílení preventivních služeb pro biologické rodiny, aby v rodinách mohly děti zůstat. V případě selhávání biologických rodin je však nutné zde mít odpovídající náhradní péči o děti. S tím souvisí i snaha zachovat všechny formy péče o opuštěné, či ohrožené děti. Za důležitý faktor je zde považován zájem dítěte. Zájemci o osvojení dětí by měli být více motivováni, a stejně tak je důležité mít dostatečnou dostupnost sociálních služeb pro tyto náhradní rodiny. Podpořeno by mělo být také využití veřejně dosažitelných zařízení péče o děti, včetně například předškolních zařízení, která by měla být dostupná i pro domácnosti s nižšími příjmy. Hnutí chce postupně docílit toho, aby v Česku jako v jedné z posledních zemí EU, vůbec nemusely děti umisťovat do kojeneckých ústavů. „Potřebné kojenecké ústavy pro těžko umístitelné děti do náhradních rodin budeme transformovat na zařízení rodinného typu na přechodnou dobu s důrazem na individuální péči.

V důsledku toho nedojde ke snížení potřeby kvalifikovaných pracovníků“ – rozvíjí ANO nadále předcházející bod. Obecně by dále měla být přehodnocena práce orgánů sociálně právní ochrany dětí (Volební program ANO 2017: 29). V případě lidí, kteří určitou dobu pečovali o své děti, či jiné rodinné příslušníky, bude tato doba následně zvýhodněna při výpočtu jejich důchodů (Volební program ANO 2017: 27). Rodinám bude zatraktivněna netradiční forma práce a flexibilních úvazků, aby bylo možné lépe synchronizovat rodinný a pracovní život ve všech životních fázích (Volební program ANO 2017: 30). Usnadnit rodičům život by měly i investice státu například na výstavbu nových jeslí (Volební program ANO 2017: 3). Poslední přímé zmínění rodiny se nachází v části o ochraně životního prostředí, v souvislosti s podporou nejméně 60 tisíc různých projektů, s cílem snížit energetickou náročnost bytových a rodinných domů, ale také veřejných budov z programu Nová zelená úsporám (Volební program ANO 2017: 34).

Nyní se tedy závěrem pokusíme popsat vizi rodinné politiky hnutí ANO 2011 a s tím spojené chápání tohoto problému. Na základě programových bodů, které jsme si analyzovali, lze konstatovat, že hnutí se snaží podporovat stabilitu a harmonizaci uvnitř rodin. Vztahy v rodině však ANO neupravuje pouze mezi dětmi a jejich rodiči, nýbrž zde zahrnuje i seniory. Mluvíme tedy o udržování mezigeneračních rodinných vztahů. Příkladem toho může být například dosud nezmiňovaný programový bod, který se týká využití pomoci rodinných příslušníků, aby mohli senioři co nejdéle žít ve svém domácím prostředí (Volební program ANO 2017: 28). Mezigenerační vztahy v rodinách má pochopitelně pozitivně ovlivňovat i již zmíněná podpora rodinného podnikání. Hnutí ANO 2011 samotnou rodinu chápe nejen jako společenskou skupinu, která má například svým pozitivním vztahem k práci být vzorem pro své děti, ale také jako stabilní jednotku společnosti, která má být schopna se postarat a podpořit nejstarší generaci, čímž mohou ulevit například sociálním službám v České republice a pomoci svým příbuzným dožít zbytek svého života v důstojnosti. Na druhé straně je důležité zohlednit tvrzení Andreje Babiše, který samotné vedení státu přirovnává k řízení rodinné firmy. Tato rétorika je spojená též se snahou podporovat malé podnikatele, kam pochopitelně spadají též i rodinné

podniky. Na základě toho můžeme tedy mluvit o tom, že hnutí má v úmyslu řadu kroků realizovat obecně prostřednictvím podpory podnikání. Na rodiny může tedy nahlížet i z ekonomického hlediska, kdy je může zároveň chápat jako dílčí subjekt ekonomiky.

ČSSD

Česká strana sociálně demokratická, jako jedna z tradičních českých politických stran od devadesátých let minulého století, přichází v čele se svým volebním lídrem Lubomírem Zaorálkem s programem nazvaným „*Dobrá země pro život*“. V úvodu se strana ohlíží za prosazováním svých cílů v předchozím volebním období, kdy působila ve vládě spolu s hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL. Mezi jeden z prosazených bodů v předchozích čtyřech letech sociální demokracie zahrnuje i větší podporu rodinám s dětmi (Volební program ČSSD 2017: 2). Hospodářský růst České republiky by dle ČSSD měl být vidět všude, a to právě i v peněženkách rodin. „*Sociální politika ČSSD vychází z toho, že nám musí zbýt také čas na rodinu a její budování. To ona je naším nejpřirozenějším přístavem bezpečí. Ulehčíme především mladým rodičům, aby dokázali skloubit péči o potomky s pracovními povinnostmi.*“ uvádí strana závěrem úvodu (Volební program ČSSD 2017: 3).

Rodinné politice je v programu věnován samostatný prostor spolu s programovými cíli na podporu seniorů. Dle strany jsou rodiče s dětmi i přes menší zlepšení situace za poslední období, stále více ohroženi chudobou. Situace, kdy se pracující občané ocitají na hranici chudoby proto, že se rozhodnou mít děti, je pro stranu nepřijatelné. Finanční podpora rodin s dětmi by měla být na takové úrovni, aby narození dítěte nezpůsobilo pokles kvality života ostatních rodinných členů. ČSSD nadále velmi podrobně formuluje konkrétní kroky na navýšení finanční podpory rodin. Vzhledem k navýšení nákladů pro rodinu při narození dítěte, rozšíří sociální demokracie pro tyto rodiny s příjmem nárok na porodné do 3,5násobku životního minima. Soudobně dojde k zvýšení porodného na první i druhé dítě na 15 tisíc korun, což pomůže rodičům zajistit základní potřeby svému dítěti. Na dětské přídavky by měli dosáhnout rodiče až 1 milionu dětí. V rodinách, kde alespoň jeden z rodičů pracuje, bude poskytnut o 300 korun vyšší nárok na dětské

dávky, než tomu bylo doposud. Rodičovský příspěvek bude navýšen na 300 tisíc korun a jednotlivým rodinám bude dle jejich potřeb přizpůsobeno jeho čerpání. K další podpoře patří krok zavedení novomanželských půjček. Poskytovat by je měla do celkové výše 300 tisíc korun Českomoravská záruční a rozvojová banka za výrazně nižší úrok (Volební program ČSSD 2017: 16). Pomoc by dále měla směřovat k lidem pečujícím o své blízké. V této situaci budou mít právo na dlouhodobé ošetrovné téměř až půl roku. V případě současné péče o malé dítě to bude až na 9 měsíců. Podobně jako u rodičovské dovolené bude pro toho, kdo dlouhodobě pečuje o jinou osobu, zákonem zavedena garance původního pracovního místa. Další navyšování příspěvku na péči bude postupné. Dále se program strany v této kapitole posouvá dál na samostatnou část o podpoře seniorů (Volební program ČSSD 2017: 17).

Další části programu též obsahují jisté kroky ovlivňující situaci rodin v České republice. I když se již nejedná o žádnou podstatnější část, považují za nezbytné si je shrnout. První z nich se nachází hned v první kapitole programu, a upozorňuje na nedostatečné pracovní ohodnocení zaměstnanců v Česku, a to například v porovnání se západními zeměmi. Ti občané, kteří pracují, by měli mít pro zajištění rodiny dle strany takový příjem, aby se obešli bez sociálních dávek a nemuseli hledat druhé, či třetí zaměstnání (Volební program ČSSD 2017: 6). V následujících částech je opětovně zmíněn hospodářský růst ve spojitosti se zvyšováním životní úrovně rodin s dětmi (Volební program ČSSD 2017: 13). Spolu se zaváděním daňové regrese chce sociální demokracie obnovit společné zdanění manželů (Volební program ČSSD 2017: 14). Vzhledem k tomu, že v kapitole o podpoře rodin najdeme například část o novomanželských půjčkách, můžeme tedy z tohoto důvodu tento bod týkající se institutu manželství do rodinné politiky zařadit, i když jí nijak nezmiňuje a nachází se mimo samostatnou kapitolu o tomto tématu. Sladění pracovního a rodinného života, které bylo okrajově zmíněno již v úvodu, rozvíjí dále úsek věnovaný především školství. Pracujícím rodičům by mělo v tomto problému například pomoci prodloužení provozní doby školních družin a mateřských škol (Volební program ČSSD 2017: 22). Zvládnutí pracovních povinností, či usnadnění péče o člena rodiny by dále

mělo podpořit vybudování a financování sítě mikrojeslí (Volební program ČSSD 2017: 16). K rodinám s dětmi by dle strany měla být také směřována podpora pohybových aktivit a sportu obecně, jelikož je považována za součást života v obcích i za základní podmínku zdravého života (Volební program ČSSD 2017: 23). Bydlení by v Česku zároveň mělo být dostupné mimo jiné také například v souvislosti se zakládáním rodin. Sociální demokracie usiluje o obnovení Státního fondu rozvoje bydlení, jehož prostřednictvím bude podporovat výstavbu nových obecních bytů, nebo poskytovat mladým rodinám dlouhodobé bezúročné půjčky na bydlení které jim budou sloužit, jako doplňující zdroj finančních prostředků pro zařízení vlastního bydlení (Volební program ČSSD 2017: 24).

Sociálně demokratická strana tedy považuje současný stav rodin v České republice za nepříznivý především z hlediska jejich existenční, potažmo finanční situace. Na základě toho formule velmi konkrétní kroky finanční podpory, která však nesměřuje pouze ke stávajícím rodičům. Řada kroků cílí také na osoby, které rodinu chtějí založit, ale potýkají se s jistými překážkami, jako například zmíněná problematika bydlení. Samotná rodina je zde také ve většině případech spojována s dětmi. Vzhledem k tomu, že je v rodinné politice ČSSD také zahrnováno manželství, můžeme na základě toho konstatovat, že strana rodinu chápe jako soužití dvou manželů s jedním či více dětmi. Finanční podpora má tedy zejména zajistit, aby rodiče byli schopni optimálně vychovávat své děti. Rodinná politika sociální demokracie tedy představuje politiku značných zásahů ze strany státu směrem k rodinám. Stát by tedy měl co nejvíce aktivně plnit úlohu „pomocné ruky“.

KDU-ČSL

Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, jako jedna ze tří vládní stran v předchozím volebním období společně s hnutím ANO 2011 a ČSSD, označuje svůj program nazvaný „Zodpovědně pro společný domov“ za „*řešení pro tři generace a jednu společnou budoucnost České republiky*“. Strana sama svůj program adresuje silné střední vrstvě. V úvodu tehdejší předseda strany Pavel Bělobrádek řadí zodpovědnost

k rodině a sobě samému mezi tři staré dobré konzervativní hodnoty (Volební program KDU-ČSL 2017: 2).

Větší respekt a zlepšení podmínek pro rodiny a výchovu dětí patří mezi základní priority celého programu. S podporou rodin se potýká ihned první kapitola. Rodinám by měly být zajištěny dobré socioekonomické podmínky pro její optimální fungování. V první řadě podpora směřuje ke daňovému zvýhodnění pracujících rodičů, kdy má být navýšena roční sleva na poplatníka a dále v rámci daní zvýšena sleva na děti. Na to navazuje také uvolnění daňového stropu 60 300 korun při vrácení daně. Stejně jako předešlé politické subjekty, i KDU-ČSL chce prostřednictvím sladění pracovního a rodinného života, rodinám zajistit dostatečné množství volného času, který jim umožní rozvíjet jejich osobnost a vylepšovat kvalitu vztahů v rodině. Další část programu se týká spravedlivého systému důchodů pro rodiny s dětmi. Spravedlivé zejména v tom smyslu, že by měly být řádně zohledněny zásluhy rodin v důchodovém systému. Pracující rodiče by tak měli mít vyšší důchody a zároveň nižší odvody. Pro rodiče, kteří pečují o děti by měla být prodloužena náhradní doba důchodu stejně jako u zdravotního pojištění, a to v případě péče o jedno dítě do 7 let jeho věku, nebo u dvou dětí do 15 let. Manželům lidovci zavedou společné důchodové pojištění, a též je budou motivovat ke spoření ve III. pilíři. K obcím a městům bude směřována podpora v kontextu se zřizováním finančně dostupného bydlení zejména pro mladé rodiny, ale také pro seniory s regulovaným nájmem (Volební program KDU-ČSL 2017: 4).

Kapitola o ekonomice a hospodářské politice mimo jiné vyjadřuje podporu usnadňování předávání rodinných firem v rámci generační obměny (Volební program KDU-ČSL 2017: 6). Oblast týkající se vzdělávání a školství představuje myšlenku o zřízení vstřícného systému, který vytvoří lepší podmínky pro synchronizaci vysokoškolského studia s rodinným životem, což je spojováno především s mateřstvím (Volební program KDU-ČSL 2017: 9). V samostatné části týkající se sociální politiky obecně se setkáváme s dalšími kroky ovlivňujícími rodinu. Pro skupinu sociálně ohrožených obyvatel, má být snížena cena práce. Zde strana kromě občanů starších padesáti let, zahrnuje také právě například pracující rodiče.

V souvislosti s počtem vyživovaných dětí by měly být poskytnuty zvýhodněné hypotéky. Těmito hypotékami lidovci podpoří zajištění vlastního bydlení spolu s příspěvkem, které mají pomoci k úhradě části úroků za každé vyživované dítě. Pro vyplácení dávek mají být nadále stanoveny striktně dané podmínky, které budou poté v rozhodnutí o dávce od jejich příjemce vyžadovat žádoucí přístup. KDU-ČSL také prosadí, „*aby stát a veřejná správa šly příkladem v rozvoji flexibilních a částečných úvazků a netradičních forem práce pro rodiče malých dětí, osoby pečující pro blízké členy rodiny a osoby v předdůchodovém věku*“. Větší finanční a místní dostupnost, zejména rané a školní péče o děti by měla být též zajištěna. Lidovci chtějí také pro děti bez rodinného zázemí zachovat pobytová zařízení rodinného typu, a to i pro ty, kteří se bez něj ocitnou pouze na prozatímní dobu (Volební program KDU-ČSL 2017: 9).

Program Křesťansko-demokratické strany končí doslovem, jehož autorem je Petr Pithart, který se zde zabývá mimo jiné také pojetím domova. „*To jsme my rodiče a naše děti a naši vnuci, tou jsou i naši rodiče a prarodiče. Domov je místo, kde žije a pracuje a stará se o sebe užší i širší rodina, kde sdílíme dobré i zlé, jak to přináší život. Taková rodina je ale opravdu doma až v širším obecnství sousedů, přátel, kolegů, obce.*“ – uvádí Pithart ohledně spojitosti domova s rodinou (Volební program KDU-ČSL 2017: 29). Podpora rodiny je tedy nepochybně stavěna mezi největší stranické priority. Na tento fakt může mít samozřejmě vliv i konzervativní ideologické myšlení, ale také samotné křesťanství, což může dále také utvářet jisté restriktivní vlastnosti politiky strany. Jak již bylo zmíněno, strana řadí zodpovědnost za sebe a svou rodinu k třem starým konzervativním hodnotám, na jejichž základě konstruuje i své ostatní programové cíle (Volební program KDU-ČSL 2017: 2). Část programu cílí též na motivování rodin k plození dětí, a s tím spojené odstraňování překážek, které tomu mohou v současné době bránit. Tímto chtějí docílit toho, aby narození dítěte nebylo sociálním problémem. Rodina je tedy dle strany především společné soužití dvou lidí, zakládané pro plození a výchovu dětí. Soužití na základě programu však nenazýváme přímo manželstvím, jelikož je v celém programu navzdory již

uvedenému vlivu křesťanských hodnot na smýšlení strany, zmíněno pouze jednou, a to v souvislosti s motivací manželů na společné důchodové spoření.

KSČM

Komunistická strana Čech a Moravy dělí svůj program pro volební období 2017-2021, poněkud specifickým způsobem do tří částí, kdy se zpočátku v pomyslném úvodu snaží voličům stručně představit hlavní myšlenky toho, proč by měla získat jejich hlas. Druhou část tvoří tzv. stručný volební manifest, kde v pěti stručných podkapitolách strana představuje krátce, ale již konkrétněji své kroky, které následně více rozvíjí a propojuje v třetí, a také hlavní části, která nese prostý název „volební program“.

Vzhledem ke zmíněnému specifickému členění programu, se pro zachování koherence textu, nebudeme zabývat prvními dvěma částmi samostatně, protože se v nich vyskytují pouze útržky týkající se tématu práce, které jsou dále rozvíjeny až v hlavní části programu. Za zmínku však stojí, že již ve volebním manifestu je v části o sociální spravedlnosti a úctě k práci, vyjádřena v jednom z bodů, podpora rodin s dětmi a porodnosti, k čemuž patří také požadavek na zvýšení šancí mladých lidí pro uplatnění, což by mělo podpořit zavedení startovacího bydlení, novomanželských půjček a práva na první zaměstnání (Volební program KSČM 2017: 8).

Nyní se tedy dostáváme k samotné části „volební program“, kde již na počátku strana poukazuje na negativní vliv jistých spolků jako například církve, které se obohacují na úkor části občanů, včetně mladých rodin, které naopak strádají. „*Církev v roli miliardáře vytrvale vysává stát, přičemž mladé rodiny jsou odkázány k životu v nouzi, senioři nemají na nutné léky, chudí chudnou a bohatí bohatnou! Lidé jsou zbavováni naděje a důstojnosti.*“ – uvádí komunisté v úvodu do volebního programu (Volební program KSČM 2017: 11).

V první kapitole o právu na práci a spravedlivou odměnu, se KSČM zabývá postavením žen na trhu práce, kterým chce strana po rodičovské dovolené spolu s absolventy vysokých škol, lidmi v předdůchodovém věku a lidmi se zdravotním postižením, pomoci uplatit se v zaměstnání. Ženy mají

být na trhu práce lépe zapojeny, například pružnými pracovními úvazky, či dobře dostupnými zařízeními pro děti v předškolním věku. Dále se komunisté soustředí na platovou diskriminaci žen (Volební program KSČM 2017: 12). Rozdíly výše platů za stejnou práci mezi pohlavími dle strany negativně ovlivňují finanční situaci rodin. „*U nás berou muži v průměru 30 tisíc korun měsíčně a ženy vydělávají o 6400 Kč méně za stejnou práci. V Evropě patříme k zemím s největším příjmovým rozdílem, větší nepoměr je pouze v Estonsku a Rakousku. Jde přitom o závažný problém i v kontextu zvyšující se chudoby rodin.*“ – uvádí KSČM (Volební program KSČM 2017: 5).

V kapitole o zaručení všeobecně dostupných a kvalitních veřejných službách se podrobněji setkáváme s některými kroky v oblasti rodinné politiky, které byly částečně zmíněny už v manifestu programu. Základní kroky rodinné politiky KSČM směřují k rodině s dětmi a zvýšení porodnosti. Tyto kroky by měly být realizovány především prostřednictvím sociální podpory, podpory bydlení, rodičovské dovolené a navýšením mateřské. Dále také prostřednictvím slev na dani, jako například navýšení slevy na první dítě, nebo případně nově zavedené slevy na dani z příjmů na zabezpečení volnočasových aktivit dětí. Komunistická strana přichází také s obnovením bezúročných novomanželských půjček určených především na vybavení domácnosti, čímž zřejmě odkazují na hojné využívání těchto půjček zejména například v 70. letech minulého století v tehdejší socialistickém režimu. Pro usnadnění finanční situace rodičů samoživitelů má stát přijít s garantovaným řešením v podobě zavedení náhradního výživného. KSČM dále formuluje mnoho dalších programových cílů, které se samozřejmě mohou rodin dotýkat, ale spíše se jedná o obecnou sociální politiku. Některé z těchto cílů však stojí za zmínění. Prvním z nich je nepochybně zřízení nových jeslí a s tím spojené rozšiřování kapacit, jak v mateřských, tak v základních školách. Důraz na bezplatné vzdělávání, bezplatné jízdné pro studenty do 15 let, školní pomůcky zdarma pro všechny žáky na základních a středních školách, stejně tak zdarma obědy v mateřských školách a na prvních stupních základních škol, či rušení zpoplatnění různých školních klubů či družin, samozřejmě značně uleví finanční situaci některých rodičů, avšak tato politika není v programu konstruována přímo k rodinám samotným (Volební program KSČM 2017:

15). Na závěr lze ještě zmínit také snahu komunistů finančně podpořit dlouhodobé pěstouny a zvýšit podporu adopci obecně (Volební program KSČM 2017: 14).

Programové cíle KSČM nepochybně značně ovlivňují finanční situaci rodin nejen prostřednictvím rodinné politiky samotné. Narovnávány by ale měly být také rozdíly uvnitř rodin, především tedy v otázce platové diskriminace žen, což strana spojuje s nerovností, která ve výsledku vede k narůstající chudobě rodin (Volební program KSČM 2017: 5). Tato programová formulace je zatím poněkud ojedinělý případ v porovnání s ostatními stranami. Znovuobnovování novomanželských půjček, je zde také dáno do spojitosti s rodinami, což je má podpořit zejména v jejich zakládání. S tím související důraz na navýšení porodnosti ukazuje, že KSČM chápe rodiny jako prostředek k naplnění tohoto cíle, jelikož větší nárůst porodnosti spojuje do kontextu s pomocí rodinám s dětmi. Manželé s dětmi jsou tedy v očích strany ideálním podobou rodiny. Z tohoto hlediska mluvíme tedy spíše o uzavřenějším pojetí. Naplňování cílů rodinné politiky komunistů může tedy ve své podstatě být mimo jiné řešením dalších společenských problémů, jakým je například již zmíněný demografický pokles obyvatelstva.

ODS

Občanská demokratická strana s podporou Strany soukromníků ČR v čele se svým předsedou Petrem Fialou zpočátku balancuje nad otázkou relevance volebního programu, kdy na jedné straně v současné době může být takový program příliš zavazující, čímž obecně naráží na problém časté změny postojů nejmenovaných politických subjektů, což by jasně vymezený program komplikoval. Strana se tedy logicky přiklání k druhé variantě, čímž se snaží obhájit význam politického programu ve volbách. Celkem 190 kroků, které jednotlivě uvádí, co zavést, prosadit či zrušit, tvoří celých 13 kapitol programu ODS, do jehož tvorby měli dle Petra Fialy možnost zasáhnout i sami občané v rámci volební kampaně v roce 2017 (Volební program ODS 2017: 4).

Prvně se s interpretací rodinné politiky Občanské demokratické strany setkáváme v části zabývající se obecně přerozdělováním zdrojů a nastavením

daňového systému. Konkrétně se jedná o bod dva a tři, kdy chce strana v první řadě zavést společné zdanění manželů. Dále v případě péče o nezaopatřené dítě by mohla být uplatněna sleva na pracujícího manžela, či manželku až ve výši 12 tisíc korun (Volební program ODS 2017: 6).

Vyhrazená kapitola pro rodinnou politiku je zároveň propojena s politikou sociální. „*Funkční rodina je základní stavební kámen lidské společnosti a stát ji proto musí cíleně podporovat a chránit, nikoli se ji snažit nahrazovat alternativním uspořádáním partnerského soužití*“ – uvádí strana v předmluvě. Samostatný úsek skládající se z 16 bodů je však z majoritní části věnován spíše sociální politice, rodina je zde oproti tomu zahrnuta velice zřídka. Rodiny se především týká zavedení měsíční odměny a daňové úlevy osobám, které se trvale ve svém domácím prostředí starají o postiženého rodinného příslušníka. Pěstounská péče by měla být stále více podporována, aby nemusely být opuštěné děti nadále umisťovány do ústavů. Důraz na co největší možnou dostupnost péče o děti v předškolním věku můžeme přiřadit ke snaze strany umožnit rodičům lépe zvládat své pracovní povinnosti spolu s péčí o své potomky. Za poněkud zajímavý krok můžeme považovat bod 10, který se zabývá zrušením navázání plnění základních rodičovských závazků a jiných povinností na poskytování některých sociálních transferů. ODS obecně považuje nynější sociální systém za „*děravý*“, k čemuž dodává, že podobná politika by měla „*být svou formou i obsahem adresná a individualizovaná*“. Proti nedostatkům současného systému je směřováno například podmínění sociálních transferů prací, a řádný dohled nad jejich přerozdělováním, aby nadále nedocházelo k jejich zneužívání. Vzhledem k tomu, že příspěvek na bydlení jsme si v teoretické části práce uvedli jako jeden v současné době státem poskytovaných rodinných transferů, můžeme tedy snahu ODS zamezit zneužívání dávek na bydlení v ubytovnách považovat též za součást programu, dotýkající se nastavení sociálního systému, který mimo jiné spadá právě do kategorie přímých rodinných dávek (Volební program ODS 2017: 14).

V úseku o podpoře zemědělství a venkova můžeme najít poslední zmínku související s formulací stranických cílů, které nějakým způsobem ovlivňují rodinu. Jedná se o podporu rodinných farem, kdy strana uvádí, že

Česká republika patří mezi státy EU, které mají nejnižší počet rodinných příslušníků pracujících v zemědělství. „*Podporujeme zejména ověřený model rodinných farem běžných na západě, jež jsou zárukou dobré péče o krajinu, niterného vztahu k půdě, kvalitních místních potravin, soběstačnosti i rozvoje venkova obecně*“ – prohlašuje strana, čímž podporu rodinných farem označuje za klíčový krok k rozkvětu zdejšího zemědělství a venkova obecně. Rozvoji těchto rodinných podniků má napomoci například zrušení části nekompromisních pravidel pro přímé platby do zemědělství, nebo omezení jistých kontrol u menších zemědělských podniků (Volební program ODS 2017: 17).

Závěrem můžeme uvést, že za nejvíce vypovídající prohlášení popisující chápání rodiny Občanskou demokratickou stranou, lze považovat uvedenou citaci z předmluvy samostatné kapitoly o rodinné (a sociální) politice, kde strana označuje rodinu jako důležitou součást naší společnosti, a zároveň se též vymezuje proti alternativnímu partnerskému soužití (Volební program ODS 2017: 14). Bohužel pro pochopení pravého významu tohoto prohlášení, ODS nadále nijak nerozvíjí definici toho, co ve skutečnosti považuje za použité spojení „alternativní partnerské soužití“, lze tedy jen spekulovat, zda se jedná o neúplnou rodinu bez jednoho rodiče, rodinu bez dětí, či je to nějakým způsobem jisté vymezení proti stejnopohlavnímu partnerskému soužití. Je tedy i pravděpodobné, že strana nahlíží na rodinu i z hlediska toho, jakého pohlaví partneři jsou. Vzhledem k tomuto neúplnému vyjádření lze však pouze spekulovat o pravém významu tohoto programového bodu. Na základě tohoto tvrzení je však pochopitelně možné, že rodinná politika ODS může být značně omezená s ohledem na svou cílovou skupinu. Na druhé straně můžeme vzhledem k formulaci kroků směřujících k institutu manželství a spojování rodin s dětmi obecně uvést, že strana chápe rodinu jako dva manžele spolu žijící s jedním či více dětmi, které společně zaopatřují.

Piráti

Česká pirátská strana se od svého založení účastnila na podzim roku 2017 svých třetích voleb do dolní komory Parlamentu České republiky, kde

také obsadila celkové třetí místo a poprvé se tak zároveň na půdu Poslanecké sněmovny probojovala. Strana se před volbami vymezovala proti působení dosavadních politických stran, kdy je spojovala s řadou skandálů z minulých let, zejména například s korupcí. „*Jsme jediná strana nespojená se skandály, korupcí, byrokracií.*“ – prohlásil v programu Pirátů „*Černé na bílém*“ předseda strany Ivan Bartoš. Pirátská strana ve stručném úvodu vymezuje několik stručných cílů, pomocí kterých chce „*dosáhnout svobodné, bohaté a digitálně propojené společnosti*“ (Volební program Pirátů 2017: 3). Dále strana svůj volební program člení do celkem patnácti tematicky zaměřených oblastí.

Ze zmíněných tematických oblastí se žádná samostatně nevěnuje rodinné politice. Za pomyslnou sociální a rodinnou politiku však můžeme považovat kapitulu o práci a sociálních věcech. Zde se v podkapitole o solidaritě s potřebnými setkáváme se základní formulací kroků Pirátské strany směrem k rodinám. Dle strany by podpora státu směřována k rodinám s dětmi měla být zjednodušena do jediné plošné dávky, u které by nebylo nutné prokazovat příjem či podávat žádosti o daňových slevách (Volební program Pirátů 2017: 11). Sleva na dani by však měla být ponechána v současné výši (Volební program Pirátů 2017: 5). Situace, kdy jeden z rodičů včas neplatí, by mělo vyřešit zálohové výživné. Další požadavky jsou spojené s problematikou bydlení. „*Konec obchodu s chudobou, obecní sociální bydlení místo příspěvku na bydlení*“ uvádí dále strana. Podpora by měla směřovat též k pečujícím rodinám. Piráti také zdůrazňují, že dítě by mělo vyrůstat v rodině, nikoliv například v dětských domovech (Volební program Pirátů 2017: 11).

Ve zbývajících částech se Piráti okrajově zmiňují již jen o podpoře například rodinných farem, kterým by se na rozdíl od velkých firem mělo navyšovat podpory (Volební program Pirátů 2017: 17). Bohužel však v ostatních kapitolách volebního programu nenacházíme jiné formulace kroků, které jsou nějakým způsobem konstruovány směrem k rodinám. Rodina samozřejmě hraje jistou roli pro Pirátskou stranu, avšak v programu je poněkud upozaděována jinými cíli, jako například již zmíněné kroky z předmluvy programu, kterými jsou kontrola moci a mocných, zjednodušení

státu pomocí technologií, ochrana občanů před šikanou, nebo také boj proti cenzuře a omezování svobody obecně (Volební Program Pirátů 2017: 3). V té části, kde jsme nějaké kroky zachytili, můžeme pozorovat, že Piráti se soustředí zejména na zlepšení podmínek dětí vyrůstajících v rodinách. Rodinu tedy mohou chápat i pouze jako jednoho rodiče s dítětem, což dokazuje zejména důraz na zajištění řádného placení výživného ze strany státu jednomu z rodičů. Vzhledem k tomu, že Piráti podrobně neformulují své kroky v této oblasti, můžeme tedy mluvit o velmi otevřeném pojetí rodiny. Tento způsob chápání je pochopitelně značně ovlivněn například liberálním vymezením strany, což se v porovnání s jinými politickými subjekty, které se přibližují ke konzervativnějšímu smýšlení, postupně značně redukuje.

SPD

Hnutí Svoboda a přímá demokracie je vzhledem ke svému založení v roce 2015 současným předsedou Tomiem Okamurou a místopředsedou Radimem Fialou, nejmladším z vybraných politických subjektů. Na podzim roku 2017 se tedy účastnilo vůbec poprvé voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, kde po sečtení všech platných hlasů obsadilo celkem čtvrté místo. Struktura programu hnutí je značně odlišná od ostatních politických stran a hnutí⁵. Hlavní stanovy, které SPD označuje za politický, potažmo volební program, jsou dostupné pouze na oficiálních internetových stránkách hnutí. Souběžně s tím jsou spojeny tři dokumenty rozvíjející jednotlivé části programu, které se týkají českého školství, Armády České republiky a samostatné zahraniční politiky. Vzhledem ke zmíněnému specifickému členění, budeme analyzovat všechny čtyři části programu (Program SPD).

Nejdříve se tedy zaměříme na hlavní nejobsáhlejší část programu, která je dostupná pouze na webových stránkách hnutí. První část nazvaná „Politický program“, obsahuje předmluvu, ve které se SPD definuje z hlediska ideologického a hodnotového vymezení, kdy se označuje za hnutí

⁵ Volební program SPD je citován ojedinele, vzhledem k jeho odlišnosti od programů ostatních vybraných politických subjektů. Náležité odkazy na jednotlivé zmíněné dokumenty budou následně uvedeny v seznamu literatury.

demokratické, vlastenecké a hlásí se obecně ke společenským hodnotám a tradicím „*vycházejících z kořenů židovské, antické a křesťanské kultury a civilizace*“. Podstatou naší společnosti je dle SPD fungující rodina, a na základě toho by se měla podporovat a chránit. „*Za základ rodiny považujeme tradiční svazek muže a ženy*“ – prohlašuje hnutí a dále jasně zavrhuje jakékoliv projevy chování, které mohou mít negativní vliv na výchovu dětí a fungování rodin obecně. Následně se v úvodu setkáváme s deseti stručnými částmi, které reprezentují nejdůležitější oblasti zájmu SPD, z nichž některé prvky rodinné politiky obsahují. Ve čtvrtém úseku o zastavení zvyšování daní chce hnutí prosadit daňové zvýhodnění u daně z příjmu fyzických osob pro rodiny, které vychovávají tři a více dětí. Sedmá část zdůrazňuje ochranu rodinných hodnot. Následující segment se zabývá nefunkčností sociálního systému. Poprvé se zde také setkáváme s vymezením proti jisté skupině lidí, které SPD v jakémkoliv případě odmítá tolerovat. Mluvíme zejména o lidech odmítajících práci a později také o migrantech, které hnutí označuje za nepřizpůsobivé a považuje je za nebezpečné právě například i pro rodiny s dětmi, a na základě toho by se jim neměla dostávat žádná podpora. „*Podpora nesmí umožnit lenochům žít lépe než lidem, kteří pracují. Podporu si zaslouží pouze ti, kteří vedou řádný život a řádně vychovávají děti.*“ – prohlašuje nekompromisně SPD (Program SPD).

Za zvláštní úsek věnovaný přímo rodinné politice můžeme označit část nazvanou „*Peníze pracujícím rodinám a důchodcům. Ne imigrantům, ne parazitům*“. SPD dle svých vlastních slov přichází s poněkud radikálními kroky podpory rodinám s dětmi. Snaží se především motivovat rodiny k plození dětí, ale na druhé straně také jakoukoliv podporu podmiňuje prací, proto taky používá pojem pracující rodiny s dětmi. Možnost mít děti by dle hnutí neměla být spojená s nadstandartní finanční situací, rodiny by měly proto mít jasnou podporu ze strany státu. Za správnou cestu je považován systém daňových slev pro rodiny se třemi a více dětmi. Pokud je přinejmenším jeden z rodičů zaměstnán a zároveň má čistý trestní rejstřík, nebude na základě toho muset platit žádnou daň z příjmu. Zmíněné odpočty na daních by měly být uplatňovány maximálně dokud dítě nedovrší věk 26 let, což by mělo zahrnout celé období jeho výchovy a přípravu na pracovní

život ze strany rodiny. Hnutí naopak zamítá opakované navyšování sociálních dávek. Podobně jako jiné politické strany i SPD nabízí pro mladé rodiny poskytování novomanželských půjček do 300 tisíc korun se splatností do 15 let. Opět je kladem důraz na trvalý pracovní poměr alespoň jednoho z manželů. Poté, co se narodí třetí dítě, rodina přestane splácet a po dovršení plnoletosti prvního dítěte, dojde k navrácení splacené částky rodině. Podporování pracujících rodin s dětmi je spojováno se stabilitou důchodového systému. Lidé by měli mít nižší hranici odchodu do důchodu vzhledem k počtu vychovaných dětí (Program SPD).

První ze tří samostatných dokumentů, rozvíjejících určitou oblast programu hnutí, se nazývá „*Smyslem života nás všech, jsou zdravé a vzdělané české děti a mládež*“. Zaměřuje se především na školství a systém vzdělávání, ale zároveň obsahuje i řadu formulací spojených s rodinou. SPD zdůrazňuje větší propojení mezi školou a rodinou, což má napomoci lepší přípravě dětí na jejich budoucnost. Právě upadání této spolupráce je považováno za jeden ze zásadních problémů současného stavu českého školství. V důsledku toho dochází ke špatnému nastavení hodnot u dětí, dále se neučí pracovním návykům, nejsou schopny plně rozvíjet svůj potenciál a dosáhnout tak žádoucího vzdělání. Na základě toho je pro ně obtížné založit fungující rodinu. Tradiční hodnoty ve školství jsou také ohrožovány propagací multikulturalismu, pozitivní diskriminace, individualismu, ale také jsou například „*relativizovány přirozené rodinné vztahy, jejichž základem je láska mezi mužem a ženou*“. Poslední zásadní zmíněný problém školství, je spojený s demografickým poklesem, za který nese odpovědnost dle hnutí neochota vlád zajistit dostatečnou podporou mladých rodin. SPD tedy jako řešení podporuje větší prohlubování spolupráce mezi školou a rodinami, což má mít pozitivní vliv na budoucí uplatnění současné mládeže. Proti dalšímu oslabování role rodiny ve společnosti, chce hnutí omezit již zmíněné protlačování nežádoucích ideologií, a na druhé straně také ve školách zavést předmět Občanská a vlastenecká nauka, který má vychovávat budoucí generace v úctě k tradičním rodinným hodnotám, konkrétně například k rodičovské výchově. Závěrem tohoto dokumentu SPD jako již mnohokrát deklaruje podporu investicím do mladých rodin s dětmi, což má pomoci

vyřešit demografickou krizi, která zásadně ohrožuje současný stav školství v České republice (Program SPD).

Druhý program rozšiřující materiál se týká zahraniční politiky, kde se hnutí vyjadřuje kromě žádoucích vztahů s relevantními aktéry na poli mezinárodních vztahů, také k členství České republiky ve vybraných organizacích či k vnějším hrozbám pro naši zemi, zejména pak k imigrační krizi. Právě v části o razantním odmítání přistěhovaleckých kvót, a s tím spojené zpřísnění požadavků na udělování povolení k dlouhodobému pobytu v České republice, hnutí odmítá i tzv. Zákon o slučování rodin.

Ve třetím samostatném programovém dokumentu strany „*Česká republika – náš bezpečný domov, naše úspěšná budoucnost*“, který se týká koncepce Armády ČR, již logicky nenacházíme žádné formulace spojené s rodinnou politikou, či s chápáním rodiny samotné, tudíž se dostáváme k samému závěru. Hnutí Svoboda a přímá demokracie velmi jasně a konkrétně popisuje své chápání podoby rodiny, které pro SPD znamená soužití muže a ženy za účelem plození a řádné výchovy a zaopatření dětí. Na základě toho, že tento model považuje v současné době za ohrožený vlivem působení různých názorových proudů a politických agend, staví se hnutí k tomuto tématu velice protektivně, kdy je připraveno postavit jakékoliv podobné snahy ideologicky narušit podobu rodin mimo zákon. SPD také upozorňuje na stále snižující se porodnost a s tím spojený demografický pokles obyvatelstva, což má řadu negativních dopadů zejména na oblast sociální, daňovou, školství a důchodový systém. Značnou podporu rodinám ze strany státu považuje hnutí tedy za východisko z této situace. V programu se dále setkáváme s odsuzováním určitých aktérů, kteří svým působením mohou nějakým způsobem ohrožovat existenční situaci rodin. V první řadě mluvíme o lidech, kteří odmítají práci a migrantech. Hnutí považuje za nepřijatelné, aby se těmto skupinám dostávalo od státu sociální podpory na úkor rodin. Dále mluvíme o tzv. solárních baronech. Právě například ve spojitosti s tímto problémem SPD uvádí, že „*čtyřčlennou rodinu stojí ročně solární byznys přibližně 16 tisíc korun*“. Zastavení financování těchto projektů a dalších transferů by mělo být opět ve prospěch rodin a jiných ohrožených skupin obyvatel. „*Získané prostředky z ukončení dotací –*

například ve výši současných téměř 50 miliard ročně pro solární barony – použijeme na podporu pracujících rodin s dětmi“ – prohlašuje SPD. Tyto formulace můžeme označit za další příklad „ochranářského“ chování hnutí vůči rodinám (Program SPD). Interpretaci rodinné politiky SPD tedy můžeme považovat za velmi restriktivní, vzhledem k tomu, že je směřována na jasně vymezenou cílovou skupinu, kdy souběžně s tím na druhé straně vylučuje určitou část populace. Omezenost této politiky spočívá například zejména v tom, že nepracující, lidé s trestní minulostí či jiná skupina osob nebudou moci dosáhnout na podporu systému, protože nikdy nebudou vnímání jako rodina. Ve spojení s negativním postojem vůči migrantům obecně, můžeme mluvit také o jisté roli identity. Z tohoto hlediska máme na mysli jistou „českou“ identitu rodiny.

STAN

Hnutí Starostové a nezávislí kandidovalo ve volbách do Parlamentu v roce 2017 po předchozí spolupráci s TOP 09 poprvé jako samostatný politický subjekt. Program STAN 2017 nese název *„Chceme vrátit stát zodpovědným občanům“*, který doplňuje krátké prohlášení *„umíme se postarat o naše obce, postaráme se i o náš stát“*. Kromě preambule program dále tvoří dohromady 17 samostatných kapitol, ve kterých STAN shrnuje současný stav daného tématu a následně celkem podrobně rozvíjí jednotlivé kroky, což na konci každé kapitoly postupně vede ke stručnému popsání cílového stavu, kterého chce hnutí dosáhnout v dané oblasti.

První kapitola je svou strukturou poněkud odlišná od ostatních, jelikož se nezabývá konkrétní oblastí, nýbrž reprezentuje hlavní priority a myšlenky, na kterých je celý program STAN založen. V této části je důležité pouze okrajově zmínit některé body, ke kterým se později vrátíme v dalších kapitolách a budeme se jim následně podrobněji věnovat. *„Hnutí Starostové a nezávislí vychází z předpokladu, že základem lidského soužití je rodina a okruh blízkých lidí a následně obec“* – takto zní ihned první věta hnutí, která kromě rodiny zmiňuje i roli obce, kterou se budeme též zabývat (Volební program STAN 2017: 6). Za poněkud zásadní změny ze strany hnutí můžeme považovat snahu o odliv jistých kompetencí od státu na menší samosprávné

celky, kdy tedy ve výsledku dojde k nárůstu jistých pravomocí, u již zmíněných obcí, měst, ale také samotných krajů. „*Stát se musí vzdát rozhodování v oblastech, kde rodina, obec, město nebo i kraj mají mnohem účinnější nástroje, jak situace vyhodnocovat a řešit*“ – uvádí STAN a tyto formulace následně směřuje ke konkrétnímu problému, kterým je revize systému uznávání sociální podpory. Hlavní argument hnutí je založen na tvrzení, že vzhledem k lepší znalosti zdejšího prostředí má právě obec, na kterou je zde kladen největší důraz, větší šanci adekvátně posoudit situaci a tím docílit efektivnějšího poskytování dávek. Závěrem STAN uvádí, že investice ze strany státu by neměly směřovat do dávek, ale například do vzdělání (Volební program STAN 2017: 7). Vzhledem k tomu, že mezi sociální podporu řadíme i transfery směřující k rodinám, nacházíme zde tím pádem spojení s rodinnou politikou, a na základě toho je důležité se těmito formulacemi strany zabývat.

Rodinnou politiku STAN samostatně nezařazuje do svého programu, své kroky týkající se tohoto tématu výrazněji formuluje v kapitole o sociální politice. Ve shrnutí aktuálního stavu se především soustředí na problém stárnoucí české populace a jeho vliv na společnost. Na základě toho se podstatná část plánování sociální politiky hnutí na následující čtyři roky zabývá podporou sociálních služeb a péčí o seniory (Volební program STAN 2017: 61). Pro seniory, kteří žijí ve své rodině plánuje hnutí podpořit „*programy pro cílenou denní aktivitu seniorů, což je považované za rodinami žádané řešení*“ (Volební program STAN 2017: 62). Přímou s rodinami jsou spojeny kroky v případě podpory dotací pro startovací byty, zejména pro mladé rodiny. Další z bodů se zabývá poskytováním půjček na bydlení pro občany mladší 35 let, k čemuž by měl posloužit podobně jako u ČSSD Státní fond rozvoje bydlení, avšak rodiny zde nejsou zahrnuty. Následně se znovu dostáváme k tématu přiznávání sociálních dávek. STAN opět zdůrazňuje roli menších správních celků, jako již zmíněných obcí, které disponují větší mírou informovanosti a na základě toho jsou lépe schopny posoudit, zda rodina je oprávněna čerpat sociální dávky (Volební program STAN 2017: 63). Sociální systém by měl být především adresný, účelový, efektivní ohledně čerpání dávek, ale také by neměl zaměstnavatelům navyšovat náklady práce (Volební

program STAN 2017: 37). Systém by dále měl mít pojistky v podobě odvolání, „aby případný žadatel nebyl odkázán na libovůli“ (Volební program STAN 2017: 13).

Napříč programem se hnutí věnuje též podpoře středních a malých zemědělců, kam řadí i rodinné farmy, pro jejichž podporu zavede STAN ve čtyřletém funkčním období vlády tzv. „faremní systémy“ (Volební program STAN 2017: 68). Starostové a nezávislí tedy závěrem podporu rodin spojují především s podporou bydlení. Rodiny však nejsou v programu na rozdíl například od seniorů interpretovány jako výrazně ohrožená skupina, které by měla být nějak výrazně navyšována sociální podpora. Dále v porovnání s jinými politickými subjekty, které považují stárnutí populace za problém, kterému se snaží zabránit mimo jiné zejména podporou porodnosti, hnutí STAN příliš neusiluje o změnu tohoto stavu, naopak se snaží spíše zmírnit jeho dopady na fungování společnosti. V celém programu dále nenacházíme jedinou formulaci, kde by vůbec byla rodina dáována do souvislosti s dětmi. K pochopení tohoto tématu nám může napomoci kapitola o veřejné správě, kde se opět vracíme k posílení role obcí v sociálním systému. Mluvíme o krocích zavedení práva domovské příslušnosti, což by následně občanům umožnilo se na obec obrátit v řadě tíživých situací. „*Obec se tak občanovi stane po rodině jeho skutečnou záchrannou sítí po nezbytně nutnou dobu*“ – uvádí hnutí, z čehož můžeme usoudit, že rodina má být pro občany okruh lidí, který jim má pomoci zajistit základní životní jistoty a v případě nouze pro ně být prvním nouzovým bodem záchrany (Volební program STAN 2017: 13-14). Podporu rodin může dále STAN na rozdíl od jiných stran či politických hnutí chápat také jako ekonomickou podporu menších podniků, kam samozřejmě spadá i rodinné podnikání.

TOP 09

Tradice, Odpovědnost, Prosperita, více však nepochybně známá pod svou zkratkou TOP 09, je dnes již tradiční politická strana, která Českou republiku neoddělitelně spojuje se Západním světem, zejména pak s Evropskou unií. Strana po svém čtyřletém působení v opozici v předchozím volebním období zpracovala svůj politický program pro léta 2017-2021 jako

první část své koncepce „Úspěšná země – odolná společnost“, tzv. VIZE 2030, která představuje souhrn dlouhodobých stranických cílů a výzev, na jejichž základě budou formulovány kroky strany nejméně na další dvě volební období. Program TOP 09 začíná stručným úvodem, na který navazuje celkem devět kapitol, které jsou dále dle důležitosti rozvíjeny v jednotlivých dílčích podkapitolách, a je zakončen závěrečným slovem čestného předsedy strany Karlem Schwarzenbergem.

Inhed v první kapitole, která se zaměřuje na vzdělávání, se setkáváme se zmínkami o rodině. V prvním případě se jedná o zvýšení odpovědnosti rodiny za vzdělávání dětí, kdy musí být vyvážená s odpovědností školy (Volební program TOP 09 2017: 4). Mezi další kroky patří rozvíjení mateřských škol, čímž mimo jiné strana cílí na flexibilitu času rodičů dětí, nebo například také opatření související s možností zavedení školného na vysokých školách, kdy by měla být podstatná část těchto poplatků následně určena na stipendia pro nadané studenty pocházející ze sociálně slabých rodin (Volební program TOP 09 2017: 5-6).

Podstatnější kroky rodinné politiky TOP 09 nalezneme v první části kapitoly „Sociálně soudržná společnost“. V krátkém přehledu, který předchází hlavnímu textu, se strana zaručuje prioritně o rozvíjení služeb pro děti, práce z domova, částečných úvazků, což má napomoci skloubit rodinný a pracovní život. Naopak v žádném případě nepřipouští například snížení životní úrovně rodin s dětmi nebo povinné vystřídání rodičů v průběhu rodičovské dovolené. „*Soudržné rodiny, v nichž dochází k výchově budoucích generací, jsou základem fungující společnosti*“ – prohlašuje TOP 09 v úvodu své „rodinné politiky“. Strana chápe problém současné rodinné podpory v její nerovnoměrnosti, kdy považuje systém dávek a daňových slev rodin za správně nastavený, naopak za zaostávající označuje podporu služeb pro rodiny. Na základě toho by mělo dojít k napravení již zmíněné synchronizace zaměstnání a péče o potomky. Prostředí v rodině by dále mělo být svazující, aby se tak zejména žena nedostávala do situace, kdy si musí vybrat mezi budováním kariéry či zda bude matkou. Jedním z prvních konkrétních kroků má docílit toho, aby se finanční podpora ženy na mateřské dovolené odvíjela od jejího předchozího příjmu. Další požadavek směřuje k možnosti rozšíření

čerpání rodičovského příspěvku, kdy by jeho využívání bylo možné i pro prarodiče. TOP 09 také znovu zmiňuje vytváření nových služeb péče o nejmladší děti, kdy v prvé řadě zdůrazňuje důležitost kvality těchto služeb. Finanční prostředky vynaložené ve spojitosti s hlídáním dětí do 12 let, bude možné odečíst ze základu daně. Snižováním odvodů budou podpořeny již zmíněné částečné a flexibilní úvazky. Strana s rodinnou politikou spojuje i „zajištění dostatku kapacit pro organizované mimoškolní aktivity ve školách po vyučování“ (Volební program TOP 09 2017: 7). Pro zrychlení procesu řízení opatrovnických soudů by měly být zavedeny lhůty o zvláště citlivých záležitostech, kam patří zejména otázka svěřeni dítěte do péče, určení výše alimentů, ale také proces vymáhání alimentů. Pro osoby, které dlouhodobě pečují o nemocné, seniory a zdravotně postižené, by měly být zajištěny kvalitní odlehčovací služby, které by měly mít rovnocenné podmínky bez ohledu, zda je zřizovatel stát, či jiný například soukromý subjekt. S tím souvisí také snaha o větší dostupnost a kvalitu péče hospicové, ústavní a paliativní v domácím prostředí v jednotlivých regionech. Strana také podporuje ohrožené rodiny a pěstounskou péči, jak dlouhodobou, tak i pouze na přechodnou dobu. Systém musí nabízet individuální možnosti pro dané dítě, kdy je hlavním kritériem co nejkvalitnější budoucí vývoj dítěte. Další body programu se již stále více oddalují rodinám, některé však ještě zmíníme. Kladně je tedy dále nahlíženo i na systém vyplácení dávek na bydlení pro občany v bytové nouzi. Mechanismus by však měl být více kontrolovatelný, a maximální výše těchto dávek by měla být odpovídající výši obvyklého nájemného v daném místě. TOP 09 ve zbylé části této kapitoly podmiňuje vyplácení podpory aktivním ucházením se o zaměstnání, či se vyjadřuje k podpoře handicapovaných a lidem, kteří těmto osobám pomáhají (Volební program TOP 09 2017: 8). Tyto požadavky však již spadají do jiných zájmových oblastí sociální politiky.

Mezi zbylé oblasti, které zahrnují rodinu, můžeme jen okrajově zmínit snahu strany o zrychlení soudních řízení v některých oblastech, které mimo jiné zahrnují i rodinné právo. (Volební program TOP 09 2017: 35). Poslední částí, kterou se budeme zabývat, je kapitola o zemědělství a venkově. Propojení s rodinou zde nacházíme v souvislosti s podporou rodinných

farem. Strana obecně formuluje svoje kroky podpory na rozdíl od velkých podniků, směrem k menším producentům. „Podpoříme především lokální rodinné podniky, které produkují skutečně kvalitní regionální potraviny. Podpora malých a rodinných farem na venkově je klíčem k přilákání mladých zemědělců, výrobců regionálních potravin a řemeslníků“ – sděluje TOP 09, čímž chce zejména pomoci k oživení života na venkově, a spolu s tím zastavit odcházení mladých lidí, což považuje za příčinu upadání života na venkově (Volební program TOP 09 2017: 44).

Formulace požadavků TOP 09 směřujících k rodinám jsou tedy konstruovány tak, aby ulehčily zejména rodičům s výchovou jejich dětí. Rodiny samotné tedy strana neoddělitelně spojuje s dětmi, v porovnání například s předchozím politickým subjektem hnutím STAN. Strana se tedy snaží odstraňovat překážky, které rodinám stojí v cestě v případě rozhodnutí, zda mít děti, a zároveň také motivovat občany k zakládání rodin. Mluvíme tedy zejména o požadavcích o synchronizaci zaměstnání s výchovou dětí. Důraz je kladen ale také na roli ženy, které by v žádném případě nemělo rozhodnutí mít dítě bránit v budoucím budování kariéry. Pravicová politika TOP 09 se tak snaží ulehčit život uvnitř rodin, a zajistit jim tak co nejsvobodnější životní podmínky, což by mělo umožnit rodinám fungovat bez neustálé pomocné ruky státu. Strana se tedy nevydává cestou navyšování podpory daňových zvýhodnění a sociálních dávek, které jsou dle strany v současné době na velmi dobré úrovni, což se strana snaží podložit konkrétním argumentem, ve kterém uvádí, že tato současná úroveň v České republice patří k nejvyšším v porovnání s ostatními členskými zeměmi Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Volební program TOP 09 2017: 7). Tato podpora je tedy vnímána jako záchranný bod, nikoliv jako běžně uplatňovaný způsob pomoci.

Zelení

Strana zelených, která se v Česku, potažmo v Československu začala formovat již v průběhu Sametové revoluce, se ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017 pokusila navázat zatím na své poslední úspěšné překročení hranice 5 % platných hlasů a následné získání

poslaneckých mandátů z roku 2006. Volební program Zelených pro volební období 2017-2021 je bezpochyby nejobsáhlejší v porovnání s ostatními politickými subjekty. Program dále neobsahuje žádnou předmluvu strany, ani závěrečné slovo. Samotný obsah tvoří 16 hlavních tematicky zaměřených kapitol.

Zelení věnují rodinné politice samostatnou část v desáté kapitole „Důstojný život v moderní společnosti“. Mezi první priority strany v této oblasti patří co nejrychlejší uzákonění nároku na místo pro děti ve školkách do věku tří let. Potřebná kapacita by měla být dostupná i v dalších zařízeních, kam jsou zařazeny i školní družiny, lesní školky, či mikrojesle. Při umístění do těchto zařízení by nemělo docházet k diskriminaci neočkovaných či pouze částečně očkovaných dětí. Zajištění potřebného počtu míst by mělo být realizováno prostřednictvím finanční podpory státu a obcí, flexibilních stavebních opatření či zapojením dalších aktérů, jakým jsou například firmy. V další řadě by mělo dojít ke změně systému podpory rodičovství, kdy by mělo být umožněné čerpání rodičovského příspěvku po dobu 12 měsíců (Volební program SZ 2017: 50). Rodičům, kteří se chtějí co nejrychleji vrátit do zaměstnání, to bude při zkrácení možnosti pobírání rodičovského příspěvku umožněno. Volbu, jak dlouho zůstat doma se svými dětmi, mají mít všichni rodiče bez ohledu na jejich finanční situaci. Stejně tak by měly mít všechny matky nárok na peněžitou pomoc v mateřství bez ohledu na jejich případné předchozí uplatnění. Prostřednictvím podpory aktivního otcovství chce strana vyvážit zapojení rodičů ve výchově dětí. Zapojení mužů je dáno do kontextu s domácími pracemi, samotnou péčí o děti či s otcovskou dovolenou. Rodiče by se měli nejlépe střídat na rodičovské dovolené. Hlavním motivem je odstranění negativních překážek žen matek, které jsou těmito povinnostmi více zatíženy. Strana se vyjadřuje i o střídavé péči, kde je nejdůležitějším kritériem zájem dítěte. V nejlepším možném případě strana preferuje střídavou péči obou rodičů po rozvodu. Společnostem, které napomáhají rodičům se sladění pracovního života s péčí o potomky, či nabízejí jiné, například vzdělávací služby pro děti, budou státem poskytnuty různé pobídky a daňové úlevy (Volební program SZ 2017: 51). Zelení také zavádí některé opatření po vzoru ze zahraničí. Příkladem toho je i institut

pečovatelského volna, což může být v jiných zemích považováno za období mateřské či rodičovské. Spolu s tím chce strana navýšit příspěvek na péči, který by měl odpovídat výši příjmů, které by se dané osobě za běžné situace dostávalo, pokud by měla možnost pracovat. V této situaci by měl být nově zohledněn reálný počet hodin péče. V souvislosti s tím by měl zaměstnavatel vyjít vstříc podporou částečných úvazků. Strana zelených se zde vůbec jako první vyjadřuje k plné podpoře uzákonění stejnopohlavních sňatků, stejně tak jako k možnosti adopce dětí těmito páry. Současný stav považuje za diskriminační. S uzavíráním manželství souvisí také umožnění ženám si zvolit nepřechýlenou podobu svého příjmení, stejně tak jako povolit novomanželům použít takové příjmení, které reprezentuje spojení jejich předchozího příjmení (Volební program SZ 2017: 52-53). Předposledním bodem rodinné politiky Zelených je podpora rodinné formy péče o děti, které ve vlastní rodině nemohou žít. Tím máme na mysli podporu pěstounskou, adoptivní a hostitelskou. Jedním z cílů je snížení počtu dětí do věku 3 let, kteří jsou umisťováni do ústavů. Jednotlivé služby pro ohrožené rodiny by měly být sloučeny pod záštitu jednoho ministerstva, což pomůže samotnou podporu zefektivnit. „*Zasadíme se o zřízení instituce dětského ombudsmana, k čemuž se Česká republika zavázala ratifikací Úmluvy o právech dítěte*“ – zavazují se dále Zelení (Volební program SZ 2017: 53). V poslední řadě se strana zaručuje o zvýšení ochrany práv dětí, především tedy v kontextu nekompromisního zákazu fyzických trestů (Volební program SZ 2017: 54).

Ve zbývající části volebního programu nepochybně nacházíme další více či méně rodiny ovlivňující požadavky strany. Mnohé však souvisí, ba dokonce znovu rekapituluji již uvedené. Za důležité zmínit však pokládám také závazek strany o posílení podpory sociálních služeb, jejichž cílem je mimo jiné zachovávání rodin (Volební program SZ 2017: 57). Dále také podpora snižování odvodů pro rodiče nejmladších dětí. „*Navrhujeme snížení sazby sociálního pojištění o 5 procentních bodů z ročního základu pojistného nepřesahujícího 60 % průměrné roční hrubé mzdy u toho rodiče, který intenzivněji pečuje o dítě do 11 let věku, což jsou v drtivé většině ženy*“ – prohlašuje strana (Volební program SZ 2017: 86). Vůbec poslední bod programu zahrnující rodiny se týká finančních dotací státu pro domácnosti,

jejichž cílem je snižování znečištění ovzduší a výdajů za teplo. Strana pro tyto účely zmiňuje například využití kotlíkových dotací, které zaštiťuje Ministerstvo životního prostředí, dále evropské fondy, ale také nedotační prostředky. Rodiny mají na základě těchto kroků ušetřit ročně tisíce korun (Volební program SZ 2017: 89).

V porovnání s ostatními politickými stranami přináší strana ve svém programu jistou alternativu. Zelení konstruují svou rodinnou politiku zejména ve vztahu rodiče a dítěte, kdy majoritní část požadavků směřují na opatření, které mají usnadnit výchovu dětí. Jistá část politiky by byla realizována v tomto případě i například prostřednictvím Ministerstva školství, vzhledem ke snaze o rozšiřování různých forem služeb pro děti, které jsou spojené se vzděláním. Motivem naplňování těchto požadavků je opět zejména ulehčení zátěže rodičů a tím podpořit rodinný život. Z větší části můžeme tedy mluvit spíše o jisté snaze upravit vztahy uvnitř rodin, kdy v další řadě máme na mysli také snižování zátěže jednoho z rodičů a tím vybalancovat roli obou rodičů. Konkrétně mluvíme o navýšení role mužů, tedy otců uvnitř rodiny. K postavení žen v rodinách, potažmo v celé společnosti se strana staví velmi protektivně, což je způsobeno silným vymezením strany proti jakékoliv formě diskriminace. S tím mimo jiné souvisí i požadavek na vytvoření samostatného Ministerstva pro lidská práva (Volební program SZ 2017: 36). Je tedy pravděpodobné, že při naplnění tohoto požadavku, by strana uskutečňovala mnohé cíle i rodinné politiky právě prostřednictvím této instituce, což je na rozdíl od ostatních politických subjektů poněkud ojedinělý případ. SZ je dále první stranou, která se zcela jednoznačně kladně vyjadřuje pro možnost uzákonění stejnopohlavního manželství. Institut manželství by měl být dle strany pojat co nejsvobodněji. Na podobné kroky má nepochybně vliv ideologické vymezení strany, které se vydává cestou postmaterialistického smýšlení, což dokazuje právě orientace na hodnoty, jakými jsou ochrana a rozšiřování práv, vymezení se proti určité podobě vnímání některých společenských rolí, či potlačení různých forem diskriminace, například na základě pohlaví. Strana se ve formulaci svých programových bodů v některých případech též odkazuje na některé sociologické problémy, viz tzv. „sendvičová generace“ (Volební program SZ 2017: 52).

Interpretace rodinné politiky

V této kapitole si stručně shrneme výsledky, ke kterým jsme u jednotlivých politických subjektů došli, pomocí analýzy jejich volebních programů. Čímž je zejména myšleno si tedy vyjmenovat, co konkrétně představují jednotlivé požadavky rodinné politiky, což se, jak již bylo několikrát uvedeno v předešlé části, odvíjí od toho, jak jednotliví aktéři, v našem případě tedy vybrané politické subjekty, definují určitý problém.

V prvé řadě je tedy nutné zmínit, že obecně ve vybraných volebních programech nacházíme nespočet společných prvků. Vyjma hnutí STAN všechny ostatní subjekty ve svých programech z určitého hlediska spojovaly rodiny s dětmi, avšak rozdíl spočíval v tom, jak tento vztah upravovaly. V této otázce jsme se často setkávali se situací, kdy byly rodiny nějakým způsobem motivovány k plození dětí. Ve většině případech je tedy rodina vnímána jako institut spojený s plozením a výchovou dětí, což tedy znamená, že podpora byla podmiňována přítomností dětí. Na základě toho byly následně formulovány jednotlivé požadavky. Ve dvou případech, konkrétně u KSČM a SPD, jsme zaznamenali například spojení podpory rodin s řešením problému demografického poklesu, což je příčina řady dalších společenských problémů. Rodinná politika SPD byla také nejvíce restriktivní z hlediska toho, jakým způsobem bylo definováno, jaké osoby jsou za rodinu považovány, kdy byl tedy v programu často používán pojem „*pracující rodiny s dětmi*“. Toto určení dále doplňují různá kritéria, která podporu dále podmiňují, kam spadá tedy například otázka zaměstnání, čistý trestní rejstřík, nebo také vzhledem k vymezení proti finanční podpoře migrantů, se může také jednat vyloženě o určitou skupinu osob definovanou z hlediska jejich původu (Program SPD). Co se týče konkrétní podoby podpory rodin s dětmi, přímá finanční podpora je prezentována spíše levicovějšími stranami, zejména tedy ČSSD.

Naopak čím více se přibližujeme pravicovým stranám, tím poněkud upadá aktivní role státu především v přímé rodinné podpoře, avšak setkáváme se zejména s nepřímou podporou v podobě slev na dani. Spolu s tím roste i důraz na individualizovanou a více adresnou podporu, která má být vnímána

jako pomoc v nouzi, nikoliv jako životní styl, což je spojené i s například podmiňováním pomoci státu aktivním ucházením se o zaměstnání. Několik politických subjektů negativně hodnotí současný stav nastavení sociální podpory a z toho vychází i konkrétní formulace, které jsou následně utvářeny jako součást rodinné politiky. Mluvíme například o ODS, která označila samotný systém pomoci státu za „*děravý*“ (Volební program ODS 2017: 14), dále také samozřejmě o hnutí SPD, ale též TOP 09, která však v případě aktuálního stavu podpory rodin vidí problém zejména ve špatném rozložení jednotlivých oblastí pomoci, kdy je zde dle názoru strany nedostatečná podpora služeb pro rodiny, a na základě toho se vydává cestou rozšiřování těchto služeb, jejichž hlavním cílem je usnadnění výchovy a péče o děti (Volební program TOP 09 2017: 7). Specifickým příkladem je hnutí STAN, které se přímo k rodinné politice nevyjadřuje, avšak v otázce nedostatků systému sociální pomoci, kam tedy podpora rodin také spadá, klade důraz na přenesení jistých pravomocí státu na nižší správní celky, což pomůže lépe posuzovat konkrétní situace s ohledem na větší znalost zdejšího prostředí, a tím tedy zabránit tomu, aby nedocházelo ke zneužívání sociálních dávek, což ve výsledku pomůže zvýšit efektivitu celého sociálního systému (Volební program STAN 2017: 7).

V kontextu s motivací rodin k plození dětí, se zde vyskytovaly i kroky, jejichž cílem bylo odstraňovat překážky, které dle určitých politických stran rodinám nějakým způsobem komplikují možnost mít děti, či o ně řádně pečovat. Mluvíme o řadě různých snah nějakým způsobem skloubit rodinný a pracovní život, což jsou kroky, které jsou realizovány například pomocí již zmíněným rozvíjením služeb, které pečují o malé děti, flexibility pracovního času, nebo také snahy o zmírnění negativních dopadů při narození dětí na budování kariéry zejména u žen. Kromě synchronizace rodinných závazků se zaměstnáním, se také dále jednalo například o formulace KDU-ČSL ohledně skloubení mateřství a studia vysoké školy (Volební program KDU-ČSL 2017: 9).

Ve spojitosti s předchozím tvrzením, se také mnohé politické subjekty snaží motivovat občany k zakládání rodin. Některé strany problém v založení rodiny chápou v nedostupnosti bydlení, řešení tedy realizují prostřednictvím

podpory bydlení. Takovou podporu formuluje zejména sociální demokracie, kdy hodlá prostřednictvím využívání Státního fondu rozvoje bydlení podpořit výstavbu obecního bydlení (Volební program ČSSD 2017: 24). Podobný bod programu v kontextu podpory mladých rodin formuluje i hnutí STAN (Volební program STAN 2017: 63). S tím souvisí také poskytování často bezúročných půjček směřovaných na pomoc při zakládání rodiny, které jsou někdy určeny například právě na vybavení bytu. V některých případech se jedná o novomanželské půjčky, tudíž je jejich poskytování podmíněno manželstvím. Tento druh pomoci formuluje tedy ČSSD, KSČM, SPD, ale také hnutí STAN. Strany se též mohly pokoušet lidi podporovat těmito kroky ve vstupu do manželství, s čímž souvisí také další návrhy, jako společné zdanění manželů, výhody společného důchodového pojištění, což jsou kroky, které mohou manželství v očích veřejnosti více „zatraktivnit“.

Během analýzy jsme dále přišli do styku s programovými body, které upravovaly vztahy mezi členy rodiny, v první řadě mezi rodiči, kdy tedy mluvíme o požadavcích zahrnujících již zmíněné manželství. Větší část těchto požadavků se však zaměřovala na ochranu dětí. Na zájmu dětí často strany z velké části stavěly své programové formulace. Zájem dítěte by měl být zohledňován například v situacích, kdy se jeho rodiče rozvádí. Zde můžeme jako příklad uvést požadavky Pirátské strany, kteří podporují myšlenku zálohového výživného, které má zabránit tomu, aby se dítěti nedostávalo základních potřeb v případě, že by jeden rodič včas neplatil (Volební program Pirátů 2017: 11). S tím souvisí i podporování služeb pro samotné děti, které o rodiče přišly, konkrétně tedy rozvíjení podpory pěstounské péče.

U některých stran jsme se v analýze též věnovali podpoře malých a středních podniků, konkrétně tedy v souvislosti s podporou rodinných firem, což mohlo pochopitelně působit poněkud zmateně, jelikož takový bod programu samostatně z jistého hlediska nemusí být za součást rodinné politiky považován, avšak vzhledem k tomu, že návrhy v této kategorii jsou často konstruovány tak, že definují, komu je daná podpora adresována, což v tomto případě rodinu zahrnuje, můžeme tento případ též za součást rodinné politiky označit. Toto považujeme za relevantní faktor. Jako příklad nám

může posloužit snaha hnutí ANO o zjednodušení převzetí rodinné firmy další generací (Volební program ANO 2017: 17). Kdo tedy není dle tohoto návrhu rodina, tak se na něj tento programový bod nevztahuje. Pokud zde nacházíme podobnou souvislost, můžeme podobné požadavky označit jako součást rodinné politiky. V programu ANO jsme také nejvíce zaznamenali podporu v souvislosti s rodinným podnikáním (Volební program ANO 2017: 16), na což má vliv fakt, že hnutí na jedné straně na rodiny nahlíží zejména jako na dílčí ekonomickou jednotku.

V určitých případech jsme se též setkali s programovými body, které prezentovaly určité návrhy, které souvisely s úpravou jistých rolí či práv uvnitř rodiny. Komunistická strana například usiluje o vyrovnání platových rozdílů mezi mužem a ženou, což považuje za jednu z příčin narůstající chudoby rodin (Volební program KSČM 2017: 5). Největší alternativu v této oblasti představuje program Strany zelených, jejíž požadavky představují nejvíce otevřenou rodinnou politiku ze všech analyzovaných programů s ohledem na cílovou skupinu. Na rozdíl od většiny ostatních politických stran se snaží změnit určitou podobu rodin z hlediska toho, jak jsou do současné doby běžně rozdělené funkce uvnitř rodin. S tím souvisí i rozšiřování práv pro oba rodiče, zejména pak pro ženy, ale také další osoby, jako jsou stejnopohlavní páry, ke kterým doposud nejsou směřovány výhody rodinné podpory, jelikož nemohou splňovat ve většině ohledech podmínky pro uznání této podpory. Tyto návrhy tedy konstruuje Strana zelených v reakci na určitý sociální problém, který je vytvářen nastavením dosavadního systému, a kterým je tedy konkrétní jedinec nějakým způsobem znevýhodňován.

ZÁVĚR

Výzkum tedy přinesl přehled toho, jakým způsobem interpretují svou rodinnou politiku vybrané politické strany a hnutí. Ve výjimečných případech jsme se pochopitelně také setkali i se situací, že daný volební program v porovnání s ostatními neobsahoval dostatečné množství dat, které se daly vyhodnotit jako požadavky směřované přímo k samotným rodinám, tudíž vlivem toho mohly být výsledky méně uspokojivé. Cílem práce však

samozřejmě není žádným způsobem hodnotit do jaké míry dávají určité strany prostor rodinné politice ve svých volebních programech. Pokud bychom měli tedy přijít s nějakým konkrétním stanoviskem, které by se dalo použít na základě získaných poznatků, dalo by se například polemizovat o tom, že čím více se určitý politický subjekt přibližuje spíše ke konzervativnímu smýšlení, jsou jeho kroky v této oblasti více restriktivní, tedy mohou více definovat svou cílovou skupinu. Zatímco liberálnější strany mohou na druhé straně přicházet s jistou alternativou, a nahlížet na tento problém poněkud komplexněji. Jak již ale bylo řečeno v předchozích částech, hlavní prioritou výzkumu nebylo primárně zohledňovat roli ideologií na rodinnou politiku vybraných politických stran. Lze předpokládat, že programy pro následující volby do Parlamentu, které se uskuteční v roce 2021, budou v jistých oblastech poněkud specifitější než ty současné. Mluvíme zejména o roli manželství, k jehož samotné podstatě se v programech z roku 2017 vyjadřovalo minimum stran. Po posledních volbách do Poslanecké sněmovny zde začala například probíhat intenzivnější debata o možnosti uzákonění manželství stejnopohlavních párů. Jednotlivé politické strany a jejich představitelé se k tomuto tématu začaly vyjadřovat velmi opatrně, a postupně vůči tomu zaujímat konkrétní stanoviska, která kolikrát byla interpretována pouze určitými členy strany, nikoliv stranou jako celkem. Očekávám tedy, že v dalším volebním období se toto téma může stát více relevantním, a tím pádem kandidujícím subjektům do Parlamentu nezbyde nic jiného než vyjádřit plnohodnotné stanovisko k této otázce. Nejisté však zůstává, do jaké míry to změní identitu stran, které byly doposud naučené se podobným společností rozdělovacím tématům vyhýbat. Vše však zřejmě bude nejvíce záležet na tom, jakou relevanci dají voliči v následujících volbách těmto dílčím tématům, či rodinné politice jako celku.

PRAMENY A LITERATURA

Literatura

- Colebatch, Hal., K. 2005. Úvod do POLICY. Brno: Barrister & Principal.
- Čabanová, Bohumila a Munková, Gabriela. 2005. „Sociální politika“. In: *Veřejná politika*. Ed. Martin Potůček a kol. Praha: SLON, 245-275.

Derry, David. 2000. *Agenda Setting and Problem Definition*. Policy Studies, Vol. 21, No. 1.

Krebs, Vojtěch. 2010. Sociální politika. Praha: ASPI.

Poláková, Olga. 2010. „Rodinná politika“. In: *Sociální politika*. Ed. Vojtěch Krebs a kol. Praha: ASPI, 344-371.

Potůček, Martin. 2016. Veřejná politika. Praha: SLON.

Tomeš, Igor. 2010. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál

Van Hulst, Merlijn a Yanow, Dvora. 2009. *The political process promise of policy framing*. Tilburg University/Vrije Universiteit Amsterdam

Veselý, Arnošt a Nekola, Martin. 2008. Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe. Praha: Slon.

Veselý, Arnošt. 2009. Vymezení a strukturace problému ve veřejné politice. Praha: Karolinum.

Žižková, Jana a Krebs, Vojtěch a kol. 1995. Úvod do studia sociální politiky. Praha: VŠE.

Internetové zdroje

Aktuálně.cz. *Daňová sleva na dítě a daňový bonus*. Dostupné na: <https://www.aktualne.cz/wiki/finance/danova-sleva-na-dite-bonus-zvyhodneni/r~i:wiki:1170/> (1. 2. 2020)

ČT24. *Jaká témata do předvolební kampaně? Podle lidí je důležité zdravotnictví nebo důchodová politika*. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2167279-jaka-temata-do-predvolebni-kampane-podle-lidi-je-dulezite-zdravotnictvi-nebo> (2. 7. 2017)

Česká správa sociálního zabezpečení – nemocenské pojištění. Dostupné na: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>

Evropský parlament. *Sociální Evropa: Jaké jsou sociální politiky EU?* Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu->

[affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jake-jsou-socialni-politiky-eu](https://www.mpsv.cz/web/cz/davky-a-prispevky#davky-ve-financni-nouzi)

(4. 6. 2019)

Ministerstvo práce a sociálních věcí – Dávky a příspěvky. Dostupné na:
<https://www.mpsv.cz/web/cz/davky-a-prispevky#davky-ve-financni-nouzi>

Ministerstvo práce a sociálních věcí – Státní sociální podpora. Dostupné na:
<https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora>

Volební program ANO 2017. „*Ted' nebo nikdy: Ten jediný program, který potřebujete*“. Dostupné na:
<https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>

Volební program ČSSD 2017. „*Dobrá země pro život*“. Dostupné na:
<https://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/volebni-program-cssd-pro-volby-2017/>

Volební program KDU-ČSL 2017. „*Zodpovědně pro společný domov*“. Dostupné na: <https://www.kdu.cz/o-nas/dokumenty/volebni-programy>

Volební program KSČM 2017. „*Volební program KSČM pro volby do PS PČR na období 2017-2021*“. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana/program/volebni-program-do-ps-pcr-2017-2021>

Volební program ODS 2017. „*Silný program pro silné Česko*“. Dostupné na: <https://www.ods.cz/volby2017/program>

Volební program Pirátské strany 2017. „*Černé na bílém*“. Dostupné na: <https://www.pirati.cz/program/psp2017.html>

Volební program SPD (Zahrnuje stranické materiály „*Zahraniční politika*“, „*Česká republika – náš bezpečný domov, naše úspěšná budoucnost*“, „*Smyslem života nás všech, jsou zdravé a vzdělané české děti a mládež*“). Dostupné na: <https://www.spd.cz/program>

Volební program STAN 2017. „*Chceme vrátit stát zodpovědným občanům: Umíme se postarat o naše obce, postaráme se i o náš stát*“. Dostupné na:

<https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/parlamentni-volby-2017/volebni-program>

Volební program TOP 09 2017. „Úspěšná země, odolná společnost“.

Dostupné na: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2017/>

Volební program Zelených 2017. „Pro volební období 2017-2021“.

Dostupné na: <https://www.zeleni.cz/program/>